

Chroestsjov - leider en criticus van de Sowjet-Unie - exit

(I)

Een bloemlezing

In vele kringen, bij vele mensen, leeft de gedachte dat het Russische economische stelsel, het stelsel van de centraal geleide economie, een goed stelsel is, beter dan het „kapitalistische” stelsel, en dat het goed werkt. Er is immers sprake van een geweldige economische groei, van het inhalen der Verenigde Staten; en er is dan toch maar een reeks van opzienbarende gebeurtenissen van Spoetnik I 1957 tot Woschod 1964. Als ik dan mijn hoofd schud en beweer: „het is helemaal niet zo'n best stelsel”, kijkt men verbaasd op. Ook in de studentenwereld valt te constateren, dat men kritisch staat t.o.v. ons Westers stelsel (uiteraard niet geheel zonder reden), en tevens sympathiek t.o.v. het Russische stelsel.

In dergelijke gevallen geef ik wel eens als recept: „Neem vier redevoeringen van Chroestsjov over de Russische economische problematiek, maak er een uittreksel van en geef een beoordeling, ook van de achtergronden van de in deze redevoeringen geschetste moeilijkheden. En als U dit goed doet, dan stuit U op ... het stelsel”.

Chroestsjov is gevallen. Een beperkt aantal omstandigheden, die tot zijn val zouden hebben geleid, zijn genoemd in de berichten van de laatste dagen: buitenlandse politiek, verhouding tot China, verbod van het communis-tische blok; maar daarnaast ook: de ongunstige toestand in de landbouw en de industrie.

Zonder meer mag worden gesteld dat niet alleen het stelsel slecht werkt, maar ook dat de oorzaken daarvan in het stelsel zelf liggen.

Het leek me interessant enige illustraties te geven uit redevoeringen van Chroestsjov zelf of uit redevoeringen van vooraanstaande leiders, veelal in tegenwoordigheid van Chroestsjov gehouden.

Landbouw.

Eerst enkele typerende cijfers. De gemiddelde graan-opbrengst bedraagt in de Sowjet-Unie thans ¹⁾ 972 pounds per acre; dit is slechts 10 à 20 pCt. meer dan het geval was onder het bewind van de Tsaar voor 1914; het ligt ver onder het cijfer voor West-Europa, nl. 2.391 pounds/acre.

¹⁾ „U.S. News & World Report”, 21 oktober 1963, opnieuw gepubliceerd in „Global Digest”, Hongkong, december 1963, Volume I, no. 3.

Een auteur vroeg zich af, waarom in de Russische landbouw per tractor 7 personen werkzaam zijn, waarom de veeteelt (koeien voor de vleesproductie) in de Sowjet-Unie 14× zoveel mankracht vergde als in de Verenigde Staten ²⁾. Susan Strange, het boek besprekend ³⁾, antwoordde dat dit altijd zo is in een achterlijk land en verwees naar enige in het boek voorkomende cijfers: de verhouding Sowjet-Unie : Verenigde Staten is voor tractors 1 : 5 en voor paarden 4 : 1.

En thans enige citaten.

Een nummer van „Ost-Probleme” (van 17 februari 1961, uitg. te Bonn) bevat een aantal rapporten, uitgebracht in het „Agrarplenum” van 17 januari 1961 van het Centraal Comité van de Communistische Partij, en wel voor een drietal van de 15 republieken, die tezamen de U.S.S.R. vormen. Het eerste heeft betrekking op de „R.S.F.S.R.”, de Russische federatie (Russia proper ⁴⁾). Aan het woord is Poljanski, voorzitter van de Ministerraad van de R.S.F.S.R.

„Die Gebiete Wologda, Jaroslawl, Nowgorod, Moskau, Kaluga, Pskow und einige andere haben ihre Getreideanbauflächen um fast 3 Mill. Hektar verringert. Auch die Erträge sind hier sehr niedrig: Seit mehreren Jahren liegen sie nicht höher als 6 bis 8 dz je Hektar. Die verantwortlichen Funktionäre in diesen Gebieten kümmern sich nicht mehr um das Getreide. Im Jahre 1940 wurden in den Rayons des Nordens und des Nordwestens, der zentralen Gebiete der Nichtschwarzdezone und des Raumes Wolga-Wjotka rund 700 Mill. Pud Getreide eingebracht, während man 1960 nur 400 Mill. Pud erntete” (blz. 98/99).

„Viele Gebiete, die höhere Verpflichtungen übernahmen, haben diese Verpflichtungen nicht erfüllt, ja sie haben nicht einmal die Staatspläne erfüllt. So kam es, dass grosse Mengen Fleisch, Milch und andere Erzeugnisse nicht geliefert wurden” (blz. 100). (vervolg op blz. 965)

²⁾ Rob. W. Campbel: „Soviet Economic Power”, Boston 1960.

³⁾ In „Economica”, mei 1962, blz. 219.

⁴⁾ De Russische federatie domineert verreweg al de andere republieken: Zij omvat 17 mln. van de 22,4 mln. km² grondgebied der Sowjet-Unie. Haar bevolking was op 15 januari 1959 117,5 mln., die der gehele Sowjet-Unie toen 208,8 mln. Voor de Oekraïne waren de overeenkomstige cijfers: grondgebied 601.000 km², bevolking 41,9 mln. Voor de 13 andere republieken blijft dan naar verhouding weinig over. Drie republieken: de R.S.F.S.R., de Oekraïne en Wit-Rusland, zijn lid van de U.N.R.S.F.S.R. (Russische federatie).

INHOUD

	Blz.		Blz.
Chroestsjov — leider en criticus van de Sowjet-Unie — exit, door Drs. S. van Popta.....	951	De mogelijkheden van de Nederlandse rundvleesproductie, door Dr. Ir. A. W. G. Koppejan en A. J. Sissingh	959
Nogmaals: de Miljoenennota 1965, door Prof. Dr. C. Goedhart.....	952	Het verlenen van know-how aan industriële ondernemingen in ontwikkelingslanden, door Drs. D. Schepers	962
Het ontwerp Mijnewet Continentaal Plat 1964 (II), door Mr. H. E. A. Driessen	955	Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. C. D. Jongman..	966

Nogmaals: de Miljoenennota 1965

De discussie tussen de collega's Pen en Bosman in „E.-S.B.” van 7 oktober 1964 (naar aanleiding van een artikel van eerstgenoemde in het nummer van 23 september jl.) over enkele vraagstukken aangaande de recente Miljoenennota geeft mij aanleiding tot het plaatsen van enkele korte opmerkingen over een drietal punten, die in het geding zijn gebracht. Het komt mij voor, dat hier nog wel wat puntjes op de i kunnen worden gezet.

1. De kwestie van het zgn. *begrotingstekort*. Over de cijfers is er hier geen verschil van mening: Er blijkt uit de Rijksbegroting voor 1965 een bruto financieringsbehoefte in de orde van grootte van f. 1 mrd.; na aftrek van de aflossingen op de binnenlandse geconsolideerde schuld blijft er dan f. 450 mln. aan netto financieringsbehoefte over. Als men dan verder in aanmerking neemt dat een bedrag van ca. f. 800 mln. zichzelf financiert via de voor-inschrijvingsrekening — hetgeen in feite hierop neerkomt dat uit de lopende belastinginkomsten f. 800 mln. voor pensioenbijdragen e.d. symbolisch wordt gebruikt voor stortingen in het Algemeen Burgerlijk Pensioenfonds, maar in feite voor de schatkist beschikbaar blijft als financieringsmiddel — dan betekent dit alles per saldo dat het Rijk ca. f. 350 mln. uit de belastingopbrengsten kan toevoeren aan de kapitaalmarkt.

Zo lang de structuur van de taakverdeling en financieringsverhouding tussen Rijk en lagere overheid ongewijzigd blijft — voor de meest recente jaren en voor 1965 mogen wij dat globaal wel aannemen — heeft het enige zin, het financieringstekort resp. -overschot van het Rijk in zijn ontwikkeling als één van de beoordelingscriteria te gebruiken voor het conjuncturele aspect van de begroting. Maar dan kan nooit, zoals bij Pen in zijn repliek het geval is, het absolute bedrag van het tekort of overschot in één jaar op zichzelf als criterium dienen. De uitspraak van Pen, dat het tekort van f. 450 mln. (men zou m.i. ook kunnen spreken van een overschot van f. 350 mln.) op zichzelf niet past in de conjuncturele situatie, lijkt mij niet gefundeerd. Relevant is de ontwikkeling in de tijd; en men kan moeilijk volhouden dat een te constanter daling van Pens „tekort” van ca. f. 680 mln. in 1964 tot ca. f. 450 mln. in 1965 (in mijn terminologie: een omslag van een financieringstekort van f. 30 mln. in 1964 in een financieringsoverschot van f. 350 mln. in 1965) tegen de conjuncturele ontwikkeling zou ingaan. Alleen over de orde van grootte van de mutatie zou men qua conjuncturele betekenis kunnen twisten.

Het lijkt wel, of zelfs Pen nog het slachtoffer is van de onjuiste gedachte dat de overheid in een overspannen conjunctuursituatie nooit een „tekort” zou mogen hebben. De overweging, dat het complex „overheid” behalve het Rijk ook de gemeenten en provincies omvat, kan ons spoedig uit de droom helpen. Bij de gegeven orde van grootte van de investeringsquoten van overheids- en particuliere sector enerzijds en de spaarquote in de particuliere sector anderzijds, is het in onze Nederlandse structurele verhoudingen voorshands ondenkbaar dat de

„overheid” in enigerlei conjunctuurfase een financieringsoverschot zou kunnen boeken. Tegenover het financieringsoverschot van f. 350 mln. (zo men wil, met Pen: tekort van f. 450 mln.) van het Rijk staat voor 1965 een op gelijksoortige wijze berekend tekort van de lagere overheid, dat ik in de orde van grootte van f. 1,5 mrd. meen te mogen schatten. Voor de jaren 1963 en 1964 kan men voor de lagere overheid ruwweg netto financieringstekorten van bijna f. 1,3 mrd. en ca. f. 1,4 mrd. berekenen, na aftrek dus ook weer van aflossingen.

Het beeld komt dus hierop neer, dat een verbetering, uit conjunctureel oogpunt, voor het Rijk in 1965 ten dele zal worden gecompenseerd door een oplopend netto financieringstekort van de lagere overheid. Hierbij heb ik de woningwetbouw-financiering geheel aan het Rijk toegerekend. Rekent men die aan de gemeenten toe, dan worden de deeltijfers nog geheel anders, maar blijft uit de aard der zaak het totale beeld voor het complex overheid ongewijzigd. Het voorbeeld is illustratief voor de wenselijkheid, ook bij conjunctuurpolitieke beschouwingen Rijk en lagere overheid als één samenhangend complex te beschouwen. Taakverschuivingen en financieringsverschuivingen tussen hogere en lagere overheid kunnen de „deelbegrotingen” ingrijpend beïnvloeden, zonder dat zij op zichzelf — dus afgezien van veranderingen in de speelruimte voor het beleid — het totale beeld veranderen.

Het leek mij goed, nog eens te onderstrepen, dat de Rijksbegroting wel een belangrijk verhaal vertelt, maar slechts een deel van het verhaal.

2. De kwestie van de *netto-methode*. Het gaat hier om het buiten zgn. „ruimte-berekeningen” houden van de zelfdekkende uitgaven (gedekt door retributies en bijdragen). Men moet hier, dunkt mij, twee zaken duidelijk onderscheiden.

Er is hier in de eerste plaats de kwestie van de structurele budgetruimte voor de keuze tussen uitgavenexpansie en belastingverlaging. Hier lijkt mij de rechtvaardiging van de netto-methode zonneklaar, daar het gaat om de structurele ontwikkeling van de belastingopbrengsten en van de uit belastingen te dekken uitgaven. De keuze is sinds het optreden van het vorige kabinet zo uitgevallen, dat men de 4 pCt. accres-norm hanteert als vuistregel (waaraan kort geleden in dit blad Berg en Dolman weer nadere aandacht hebben besteed). Ik schaar mij onder diegenen die deze globale vuistregel aanvaarden op grond van de mogelijkheden, die dan worden geboden voor wat tegenwoordig neutralisering van de progressiefactor heet. Maar ook als men andere opvattingen heeft over het structurele accres van de overheidsuitgaven — zoals klaarblijkelijk Pen — dan nog kan niet worden ontkend dat de netto-methode op zichzelf volkomen past in toetsingen van het te verwachten accres aan enigerlei norm; zolang men bij het bepalen van de norm betekenis toekent aan de keuze tussen uitgavenexpansie en belastingverlaging. Binnen het kader van de van regeringszijde aanvaarde globale norm-benadering is derhalve de netto-methode

consistent. Maar ieder heeft uit de aard der zaak het recht, zulk een norm-benaderin als zodanig te verwerpen.

Verschuivingen van belastingheffing naar retributies e.d. beïnvloeden de budgettaire ruimteberekeningen. Die verschuivingen betreffen het interessante probleem van budgetmechanisme versus marktmechanisme. Maar of men die verschuivingen aanvaardbaar acht of niet, zodra zij zich voordoen drukken zij het relevante uitgavenaccres dat wordt getoetst aan een norm, die verband houdt met de bestemming van de belastingopbrengsten.

Ik ga hier niet diep in op de vraag, of het aanvaardbaar is de prijsstijgingen in eerste instantie wel en de algemene salarisverhogingen niet binnen de aanvaarde ruimte-norm te brengen. Ik volsta met de opmerking, dat ik begrip kan opbrengen voor het voorzichtig zijn met het vooruitlopen op prijsstijgingen en dat ik anderzijds met Pen en Bosman van mening ben dat het te ver gaat, alle algemene salarisverhogingen buiten de „ruimte” te houden (hetgeen trouwens in de Miljoenennota wel terloops wordt erkend).

De discussie Pen-Bosman over het ruimte-beslag uit hoofde van de zelfdekkende uitgaven betreft m.i. een ander ruimte-probleem, nl. dat van de macro-economische ruimte voor beslag op produktiefactoren, dat vooral relevant is voor de conjuncturele impuls-analyse.

Zelfdekkende overheidsuitgaven zijn produktiekosten, die opgaan in een stukje particuliere consumptie. De „ruimte” wordt dus gevonden binnen de particuliere consumptie. Zo ziet Bosman het blijkbaar ook. En aangezien wij nu eenmaal in onze macro-economische modellenbouwerij de particuliere consumptie niet tot de bestedingsimpulsen maar tot de endogene variabelen plegen te rekenen, kan men niet anders zeggen dan dat de zaak formeel in orde is, wanneer men in impulsberekeningen voor de overheidssector de zelfdekkende uitgaven elimineert. Wel zou men zich kunnen afvragen, of het wel volkomen werkelijkheidsgetrouw is, aan alle consumptie-componenten het impuls karakter te ontzeggen. Maar als men zich daarin begeeft, komt men in subtiele onderscheidingen waarin men al gauw vastloopt. Pen doelt daar kennelijk op. Laat ons dan maar vasthouden aan het gebruikelijke, maar dan ook hier in het besef dat er bij calculaties knopen moeten worden doorgehakt en dat het onderscheid tussen impulsen en geïnduceerde reacties nooit volkomen werkelijkheidsgetrouw in modelletjes kan worden gevat.

Wel moet aan impulsberekeningen de eis worden gesteld, dat zij ook rekenkundig aan elementaire eisen voldoen. Op dat punt kan ik mij de irritatie indenken, waartoe de gekunstelde berekeningen in de recente Miljoenennota blijkbaar bij Pen hebben geleid. Men heeft in de nota op een dusdanig vreemde manier naar een gunstig resultaat willen toerekenen, dat er een calculatie uit de bus is gekomen die de meeste lezers meer hoofdpijn dan inzicht zal verschaffen. Het uitdrukken van een mutatie in netto uitgaven in procenten van het bruto uitgavenniveau in de uitgangperiode is al voldoende om de lezer van een irritatie-impuls te voorzien. De enige troost is dat een

rekenkundig beter opgezette berekening tot een afwijking van slechts fracties van procenten leidt.

3. De kwestie *budget- of marktmechanisme*. Terecht heeft Pen er de aandacht op gevestigd, dat door een ombuiging van belastingbeleid naar retributie- en bijdragenbeleid, hoewel kwantitatief nu nog niet van veel betekenis, een principieel belangrijk probleem weer actueel wordt. Pen noemt in zijn artikel de voor- en nadelen van inschakeling van het marktmechanisme bij tot dusver ge-collectiviseerde voorzieningen. Hij erkent de voordelen, uit allocatie-oogpunt, van het marktmechanisme indien belanghebbenden en lastendragers samenvallen, maar ziet anderzijds bezwaren in de inperking van de beleidsvrijheid van de overheid, zelfs bij de wegefinanciering.

Met Bosman ga ik akkoord, wanneer hij stelt dat elke uitgavencategorie in dit verband op zichzelf moet worden gezien. Als zeer globaal richtsnoer zou men m.i. daarbij kunnen stellen, dat het marktmechanisme in beginsel de voorkeur verdient waar dit technisch hanteerbaar is, tenzij overwegingen van lastentoerekening dan wel overwegingen inzake de maatschappelijke kosten van inschakeling van het marktmechanisme zich daartegen verzetten.

Voor de meeste vormen van onderwijs dunkt mij aldus het marktmechanisme niet in aanmerking te komen. De uiteindelijke profiteurs in de samenleving belast men niet door een heffing te leggen op de onmiddellijke profiteurs, die bovendien meestal zelf nog geen inkomenstrekkers zijn. Collegegelden hebben m.i. geen andere functie dan die van een drempelgeld ter voorkoming van misbruik van faciliteiten. Aanpassing van zulk een drempelgeld aan geldwaardedaling kan gerechtvaardigd zijn, maar een forse verhoging met 100 pCt. als nu voorgesteld lijkt mij tot overtrekking te leiden.

Principieel anders zie ik de wegefinanciering. Het enige argument om over het algemeen van tolheffing af te zien, is m.i. het maatschappelijke-kostenargument. Zo lang voor een dicht bevolkt land als het onze geen efficiënte heffingstechnieken kunnen worden ontwikkeld voor de meeste objecten, gaat het marktmechanisme met te hoge kosten gepaard, niet alleen in de vorm van eigenlijke perceptiekosten maar bovenal in de vorm van ongerief. Vermoedelijk zal de tolheffing hier te lande wel tot enkele bijzondere objecten beperkt blijven. Maar principieel is er voor iets wat in de richting van prijzen gaat, alles te zeggen. Door incalculatie in de prijzen van het wegvervoer belast men allen die van de wegevoorziening profiteren. Indien het waar is dat een snelle verbetering van ons Rijkswegennet belangrijk ten goede komt aan de produktiviteit van het wegvervoer, is er op die grond alles voor te zeggen de kosten van die produktiviteitsverbetering op het wegvervoer te leggen; prijsstijgingen kunnen dan per saldo door de produktiviteitsverbetering worden afgeremd.

Wij beleven thans, na de aankondiging van het weggeld + tolheffingen, een interessant hoofdstukje van wat onze oosterburen als „Finanzpsychologie” aanduiden. Het weggeld is geen prijs, maar een om kennelijk psychologische redenen van de motorrijtuigenbelasting afgescheiden

(I. M.)

 **N.V. SLAVENBURG'S BANK** 

**elk aandeel
'Vereenigd
Bezit van
1894' vormt
in feite een
complete
aandelen-
portefeuille**

Dit is mogelijk, omdat 'Vereenigd Bezit' een beleggingsmaatschappij is, die de gezamenlijke inbreng van haar aandeelhouders belegt in ruim 200 zorgvuldig geselecteerde fondsen. Zodoende wordt een belang verkregen bij tal van bedrijfstakken in binnen- en buitenland. - Elk aandeel 'Vereenigd Bezit van 1894' verschaft U een aantrekkelijk rendement met beperking van risico.

Alle banken en commissio-
nairs kunnen U inlichten.

**N.V.
VEREENIGD
BEZIT
VAN 1894**

BELEGGINGSMAATSCHAPPIJ

Westersingel 84, Rotterdam



*De voordelen van aandelenbezit
met beperking van risico*

(I. M.)

gedwongen contributie, geheven bij wijze van vast recht (met minder differentiatie dan in de motorrijtuigenbelasting). Het eerste schokeffect van de aankondiging is in overwegende mate afwerend. Slechts ten dele berust die afweershouding van zeer velen blijkbaar op de gedachte, dat de bijzondere lasten op het wegverkeer (het vast recht in de vorm van de motorrijtuigenbelasting en het variabele recht in de vorm van het bijzonder invoerrecht op benzine) reeds meer zouden opbrengen dan uit de Rijksbelastingen aan de wegenvoorziening wordt besteed. Het is te hopen dat van regeringszijde nog nader uit de doeken zal worden gedaan, waartoe men komt indien men in de berekening ook de uit de Rijksbelastingen te dekken kosten van provinciale en gemeentelijke wegen c.s. meetelt. Hoewel de calculatie bijzonder moeilijk is, lijkt het waarschijnlijk dat aan ons totale complex van wegen, bruggen e.d. ook uit andere belastingen wordt meebetaald.

Interessant is vooral dat een groot deel van het schok-effect kennelijk teruggaat op aversie tegen de min of meer gerichte betaling als zodanig, waarbij tevens emotionele motieven, met name herinneringen aan een vroeger inefficiënt tollensstelsel, een rol spelen. De komende tijd zal moeten leren, of het principe „voor wat hoort wat” toch nog in zodanige mate ingang zal vinden, dat de zeer velen die met genoegen bijv. hun vrijwillige contributie aan de A.N.W.B. op tafel leggen voor de veelheid van dienstverleningen aan de weggebruikers, met ongeveer even veel genoegen hun weggeld zullen willen storten als gedwongen contributie aan de dienstverlening door de overheid.

De psychologie beheerst kennelijk ook het voornemen tot instelling van een wegenfonds. In wezen is het fonds niet anders dan een comptabele complicatie, die ook de Minister van Financiën in beginsel minder gewenst acht. Wellicht hoopt men door het comptabel afscheiden van de opbrengst van de weggelden bij te dragen tot een mildere stemming in de geest van „voor wat hoort wat”. Ik kan mij vooral niet aan de indruk onttrekken dat hier een papieren tegemoetkoming wordt verleend aan de verkeersbonden, die al jaren merkwaardige wonderen schijnen te hebben verwacht van een fonds. In een uitvoeriger beschouwing over de Miljoenennota in „Maatschappij-Belangen” van oktober 1964 heb ik het fonds om die reden een papieren doekje voor het bloeden genoemd. Het fonds kan geen wonderen verrichten; hoe men ook comptabel goochelt, ook het Rijk kan uit de papieren hoed nooit meer konijnen toveren dan het zelf heeft weten bemachtigen. Maar het stukje beleidspsychologie „doet” het blijkbaar goed. Men kan allerwegen horen en lezen, dat het fonds welkom is vanwege de verzekering van de continuïteit in de uitvoering van de Rijkswegenplannen. Nu, daarvoor is geen fonds nodig. Een goed meerjarenplan, uitgevoerd in het kader van een tijdige, stelselmatige contractering met de uitvoerders, is daarvoor essentieel. En de begrotingsrechtelijke techniek eist ook geen fonds, maar kent bijv. de binnenslijnse autorisatie inzake het aangaan van verplichtingen. Wij hebben, terecht, ook geen Deltafonds.

De boventoon wordt nu gevoerd door het veelvoudig geroep: „ha, een wegenfonds, maar: wég met het weggeld”. Als econoom ben ik eerder geneigd, precies het omgekeerde te roepen. Ik ben nu eenmaal geen bestuurspsycholoog.

Bussum.

C. GOEDHART.

Het ontwerp Mijnwet Continentaal Plat 1964

(II)

Algemeen.

In het ontwerp Mijnwet Continentaal Plat 1964 kan men drie verschillende delen onderscheiden. Ten eerste een zeer vaag gehouden deel van materieel recht, dat enige belangen van anderen uitdrukkelijk beschermt, terwijl het de mogelijkheid opent van bescherming van niet genoemde belangen in de vergunningen naast een uitwerking van de door de wet beschermde belangen. Ten aanzien van de financiële verplichtingen van vergunninghouders geeft het de regering volledige vrijheid. Meer uitgewerkt is het tweede deel, dat verlening en intrekking van de vergunningen regelt. Ten slotte vindt men als derde deel een aantal strafrechtelijke bepalingen.

Mijnbouwpolitiek.

Ofschoon de regering naar in het eerste artikel is bevoegd¹⁾, gezien het karakter van een raamwet, ernaar gestreefd heeft volledige vrijheid ten aanzien van de te voeren energie- en mijnbouwpolitiek te verkrijgen, blijkt uit de keuze van de bepalingen in de wet toch een bepaalde grondgedachte die men te zijner tijd waarschijnlijk ook in de A. M. v. B. zal terugvinden. Bij vergelijking met andere mijnwetgevingen kan men als leidend beginsel van het wetsontwerp aannemen „dat de eventuele bodemrijksdommen op de meest voortvarende wijze dienen te worden opgespoord” (M. v. T., blz. 8).

Een dergelijk beginsel vindt men in de recente mijnwetgeving van landen die in het bezit van eigen energiebronnen willen komen. Ook in de oudere mijnwetgeving van weinig ontwikkelde landen vindt men vaak hetzelfde beginsel dat de eventuele gegadigden moet aantrekken. Men verwacht dan een openlegging van het land door wegen, zowel voor spoorwegverkeer, vaartuigen als wegverkeer, en vervolgens al naar gelang tijdperk en aard van het land de ontwikkeling van landbouw, veeteelt en industrie.

In Nederland zal een snelle opsporing ingegeven kunnen worden door de wens onafhankelijker van buitenlandse leveranciers te worden, van wie men in de toekomst een sterkere uitbuiting van hun vitale positie verwacht om de eigen toestand als ontwikkelingsgebied sneller te boven te komen (Nabije Oosten en Latijns-Amerika). Andere factoren die een rol spelen zijn de verwachtingen die men heeft ten aanzien van aardolieprodukten als brandstof in een tijdperk van kernenergie — bijv. dezelfde rol als hout thans en de steenkolen binnenkort —, en wensen ten aanzien van een versterking van de concurrentiepositie van de industrie in Nederland; in het algemeen een zo sterk mogelijke nationale positie te verkrijgen voordat de supranationale Europese markt volledig verwezenlijkt is. Voorts kunnen budgettaire overwegingen een rol spelen naast die betreffende de deviezenpositie.

Snelle opsporing wordt bevorderd door:

1. meerdere vergunninghouders;
2. beperkte grootte van gebied;
3. werkverplichting;
4. vaste financiële lasten verbonden aan het te onderzoeken oppervlak;

5. verplichting tot periodieke afstoting van gebied (reductie).

Men voorkomt hierdoor dat er gegadigden optreden die er slechts op uit zijn om concurrenten dwars te zitten dan wel eerst hun eigen produkten uit economisch minder gunstig gelegen gebieden op de markt te brengen. Daar West-Europa een grote afnemer is van dergelijke gebieden waar alle grote producenten belangen hebben, is dit geenszins een irreeel gevaar.

Indien men niet voldoende gegadigden krijgt zal men in plaats van financiële lasten een financiële tegemoetkoming door de staat (vgl. West-Duitsland) in het vooruitzicht moeten stellen. Indien de opsporing van bodemrijksdommen leidt tot het aantreffen van aardolie en aardgas zal de exploratie praktisch moeten leiden tot exploitatie, dit in tegenstelling tot de gevolgen bij het aantreffen van andere mineralen (vgl. de toelichting bij de derde nota van wijziging van de wet van 20 juni 1924, S. 307). Mijnwetgevingen voor aardolie verlenen dan ook in beginsel bij opsporing van commercieel exploiteerbare hoeveelheden het recht tot ontginning hiervan. Ook het ontwerp Mijnwet Continentaal Plat verleent dit recht, bovendien zonder enige beperking en voor alle delfstoffen. Mede gezien de grote financiële risico's bij opsporing in zee is de nauwe band tussen het recht van exploratie en het recht van exploitatie zeker gerechtvaardigd. Het gevolg van deze band is echter dat het beginsel van „voortvarende opsporing” bij aantoning van ontginbare hoeveelheden ongemerkt overgaat in dat van „voortvarende ontginning”, dat gemakkelijk strijdig is met een gezonde energiepolitiek.

Voortvarende ontginning zal nog bevorderd worden door:

1. toename van de financiële verplichtingen tegenover de staat met de jaren, los van de geproduceerde hoeveelheden (bijv. toenemend oppervlakterecht);

2. beperkte duur van de vergunning.

Het nadeel hiervan is dat de vergunninghouder zich bij zijn exploitatiepolitiek zal laten leiden door de toenemende lasten en het verwacht aantal jaren van exploitatie die hem resteren. De ontginning zal dan op andere wijze plaatsvinden dan een ontginning die uitsluitend afgestemd is op een zo groot mogelijke totale opbrengst (recuperatie). Dit laatste is een eis van een gezonde energiepolitiek in West-Europa die zal uitgaan van de eenmaligheid van de bodemrijksdom welke zo volledig mogelijk moet worden benut. Om dit doel te bereiken zal zij ervoor waken dat geen roofbouw wordt gepleegd. Deze komt niet alleen voor indien vreemde mogendheden andere landen bezetten, zoals in Europa tijdens en na de laatste wereldoorlog, doch ook onder normale omstandigheden. Vooral op het gebied van de winning van aardolie en aardgas bleken daartoe uitgebreide wettelijke maatregelen nodig in de verschillende Noordamerikaanse staten, terwijl ook de tweede wereldproducent van aardolie, Venezuela, ondanks de moeilijkheden van doeltreffende controle bij gebrek aan voldoende geschikt overheids personeel, zulk een wetgeving heeft ingevoerd. Deze wettelijke maatregelen hebben tot gevolg dat de dagproductie beperkt wordt en de duur van de ontginning verlengd wordt met als beoogd resultaat een maximale winning.

¹⁾ Zie „E.-S.B.” van 14 oktober 1964.

Het correlaat van deze maatregelen dient bij voorkeur te bestaan uit het bevorderen van grondige opsporing en de mogelijkheid om na verloop van tijd nieuwe concessies te verlenen, opdat de vermindering van de produktie kan opgevangen worden door ontginning van nieuwe gebieden, in plaats van een intensievere winning van de oude gebieden waardoor tijdelijk een hogere opbrengst, maar uiteindelijk een geringere totale opbrengst wordt verkregen. Indien men de concessies alleen wenst te verlenen aan grote internationale maatschappijen die een teruglopende opbrengst kunnen aanvullen met uitbreiding van winning in gebieden buiten Nederland, dan behoeft men op deze grond geen gebieden te reserveren voor latere uitgifte. Wel kunnen natuurlijk andere overwegingen van energiepolitiek ertoe leiden om slechts een beperkt gedeelte van het Noordzeegebied thans open te stellen. Daarvoor zullen dan allereerst de gebieden die grenzen aan het continentaal plat van de andere Noordzeestaten in aanmerking komen. Een reden hiertoe zou kunnen zijn, dat men er de voorkeur aan zou geven dat de Nederlandse behoefte aan aardolie en aardgas volledig gedekt wordt en wel op zo lang mogelijke termijn.

Bij een mijnbouwpolitiek zal men in Nederland ook rekening moeten houden met de repercussies elders in de wereld, waar de tweede oliemaatschappij ter wereld mede haar zetel in Nederland heeft. Toch zal oprichting van een staatsoliebedrijf, in navolging van de staatsmijnen, dat als gelijkwaardige concurrent optreedt naast andere vergunninghouders, ook vanuit dat gezichtspunt toelaatbaar zijn. Andere mogelijkheden van rechtstreekse deelneming door de staat bestaan in:

a. vorming van een gemengd bedrijf zoals eertijds de Kon. Zout en de verschillende Franse aardoliemaatschappijen die in de Sahara werkzaam zijn. Hierbij zou kapitaalparticipatie nodig zijn;

b. een winstdelingsclausule zoals gebruikelijk bij de zoutwinning en in de aardolieconcessies die in Nederland na de oorlog verleend zijn;

c. een volledig partnership, dat winning, verwerking, vervoer en verkoop omvat, zoals tussen Koeweit en twee Japanse aardolieproducenten is tot stand gekomen. Gezien de eigenaardige structuur van de aardoliewinning en -distributie geeft dit systeem waarschijnlijk de meeste waarborgen voor een reële winstdeling.

Men dient overigens te bedenken dat hoe minder aantrekkelijk men de winning van aardolie en aardgas voor particulieren maakt, de opsporing voor hen des te aantrekkelijker gemaakt zal moeten worden.

Het materiële recht.

De nauwe samenhang tussen opsporing en winning maakt noodzakelijk, gezien het feit dat de winning uiteindelijk het doel is, dat men uitgaat van de winning en ten aanzien daarvan een energiepolitiek bepaalt en vanuit deze doelstelling komt tot het uitstippelen van de (secundaire) opsporingspolitiek.

De regering maakt met haar ontwerp de indruk dat zij een andere mening hierover heeft. Om een snelle opsporing te bevorderen ligt thans de nadruk op het financiële voordeel voor de exploitant dat hij met de staat zal moeten delen onder verschillende nader te bepalen vormen van retributie, royalty en winstdeling (art. 8 en 9), en dit regime zal de wijze van exploitatie bepalen. Stelt men een maximale ontginning van de eenmalige delfstoffen op de voor-

grond, dan zal een zorgvuldige wetgeving daarvoor moeten waken, waarbij zowel het tempo van onderzoek als de vorm van de financiële verplichtingen voor de ontginners in verband daarmee bepaald worden. Op deze wijze valt te verklaren waarom in de Mijnwet Continentaal Plat — evenals in de bestaande aardolie- en aardgasconcessies — geen bepalingen voorkomen die een zo groot mogelijke winning beogen, met name van aardolie en aardgas²⁾.

Bepalingen die maximale winning verzekeren zullen voorts regels geven die voortzetting van de winning waarborgen, ook wanneer deze onvoordelig is voor de vergunninghouder, alsmede regels moeten geven voor exploratie en winning in aangrenzend gebied, om een verplichte samenwerking mogelijk te maken. Zowel in landen als de Verenigde Staten, die als uitgangspunt hebben dat de bodemschatten behoren aan de eigenaar van de bovengrond en waar derhalve vele kleine ontginningsgebieden zijn, alsook daar waar het domanialiteitsbeginsel heerst, waarbij de staat eigenaar van alle bodemschatten is, en derhalve de ontginningsgebieden groot kunnen zijn, zoals in Venezuela, bestaan hiervoor wettelijke regelingen. Een voorbeeld van wettelijke regeling vindt men in Venezuela in art. 59 sub 4-6 van de bovengenoemde wet en in art. 121 en 122 van het bijbehorend reglement.

Eveneens ontbreekt de verplichting om de overheid uitvoerige geologische en geofysische gegevens te verstrekken die verkregen worden bij opsporing en winning. In Venezuela geldt voor deze gegevens een geheimhoudingsplicht van de staat gedurende een maximumtermijn van drie jaar (art. 60). Er is alle reden om gezien de kostbaarheid der onderzoeken het aantal daarvan zoveel mogelijk te beperken. Men dient te vermijden dat zich de economische verspilling herhaalt welke op het vasteland plaatsvindt, waar zelfs bij overheidsinstellingen door een volledig gebrek aan coördinatie dubbel werk wordt verricht (bijv. grondboringen ten behoeve van Deltawerken en drinkwateronderzoek).

De lijst van wat verder niet geregeld is in de wet of genoemd wordt om geregeld te worden in A. M. v. B. dan wel vastgesteld in de afzonderlijke vergunningen, is verrassend lang. Het uitgangspunt voor het opstellen van de lijst is daarbij enerzijds het karakter van raamwet, waar de regering haar keuze op heeft laten vallen, en anderzijds de mijnwetgeving van elders en de oudere Nederlandse mijnwetgeving. Omdat internationale overwegingen een grote rol spelen bij de mijnwetgeving is het zeer gebruikelijk voor wetgevers om gebruik te maken van elkaars arbeid. Het gevolg is dan ook dat men tussen de verschillende moderne mijnwetgevingen sterke overeenstemming vindt. Zelfs de Franse wetgever deelt in de toelichting bij de aardolie- en aardgaswetgeving voor de Sahara van 1958 mede, dat hij zich heeft laten inspireren door buitenlandse ervaringen. Bij de Mijnwet Continentaal Plat krijgt men overigens deze indruk niet. Nog sterker is evenwel de bevreemding indien men de meest moderne Nederlandse mijnwetgeving, nl. het ontwerp Mijnwet voor Ned.-Nieuw-Guinea ter vergelijking in handen neemt. Men stelt dan vast dat er geen enkele aansluiting bestaat tussen beide ontwerpen, wat gezien de kwaliteit van het werk van 1959 betreurd moet worden.

²⁾ Voor een uiteenzetting van de technische aspecten zij men verwezen naar het rapport „Conservation of Oil and Gas”, uitgegeven door de Mijnrecht afdeling van de „American Bar Association”, Chicago 1949 en naar Dr. A. Hidalgo: „Concesiones Petroleras”, Caracas 1953.

a. Raffinering wordt niet door de wet geregeld. De noodzaak om tot oprichting van raffinaderijen te verplichten is gezien de aanwezigheid van grote raffinaderijen ook niet zo groot.

b. Vervoer wordt niet geregeld. Op het continentaal plat zelf is dit misschien niet noodzakelijk; waar het transport het vasteland bereikt is wel een regeling nodig.

c. Verplichting tot afzet in Nederland ontbreekt. In de vergunningen zullen hier ongetwijfeld bepalingen overkomen.

d. Prijsvaststellingsbevoegdheid voor de overheid naast de bevoegdheid die de regering aan de Prijzenwet 1961 ontleent, ontbreekt. De omvang en de soort van de delfstoffen zal zodanig kunnen zijn dat het mogelijk is dat de Nederlandse verbruikers een prijs betalen die niet afgestemd is op het Caraïbisch gebied of het Nabije Oosten.

e. Staatsmaatschappijen zijn niet direct of indirect uitgesloten van het verkrijgen van vergunningen. Deze beperking zal men zeker in de wet moeten opnemen, omdat de regering dan sterker staat tegenover buitenlandse druk en omdat de structuur van de wet willekeurig bij het verlenen van vergunningen zo veel mogelijk dient uit te sluiten. Zowel Franse als Italiaanse staatsoliebedrijven opereren reeds buiten eigen land en hoe supranationaal of Europees men ook moge voelen, in de vitale energiesector dient men buitenlandse staatsinmenging anders dan door de politieke organisaties als E.E.G. enz. te voorkomen. Dit ligt geheel in de lijn van de Nederlandse mijnbouwpolitiek, waar men tot inmenging door de Nederlandse staat heeft besloten bij de steenkolen- en zoutwinning om buitenlandse invloeden te weren, welke een politiek kunnen voeren die andere dan Nederlandse belangen bevordert en de Nederlandse daaraan ondergeschikt maakt.

f. Er wordt geen maximum-grootte van gebied bepaald. Ondanks de verschillende omvang die winning van de onderscheiden delfstoffen vereist is het mogelijk hierover een algemene bepaling in de wet op te nemen, om ongewenste monopolievorming en reservering van gebied door particulieren tegen te gaan.

g. Teruggave van gebied waarvoor een opsporingsvergunning is verleend aan de staat na een kort aantal jaren, is niet geregeld (vgl. M. v. T. op art. 11). Dit kan ofwel een bepaald gedeelte zijn, bijv. de helft (Perzië, Engeland t.a.v. het continentaal plat) of meer (Sahara 62,5 pCt.), dan wel alles waar geen exploitierbare hoeveelheden delfstof zijn aangetoond.

h. Tegen blokkering van gebied wil de M. v. T. (blz. 7) waken door heffing van een nader in te voeren oppervlakte-recht. Het is de vraag of het systeem van toewijzing van gebied aan de hoogste inschrijvers, die voldoen aan technische en financiële minimum-eisen, niet verkieslijker is om ditzelfde doel te bereiken. Daarnaast zou men ook het systeem van retributies als dekking van de kosten van staatstoezicht kunnen handhaven. Het systeem van toewijzing aan de hoogste inschrijver biedt geen moeilijkheden omdat de M. v. T. voor het indienen van aanvragen slechts een korte termijn wil openstellen (blz. 8).

i. Behalve financiële verplichtingen en verplichting tot afstoting van gebied voorziet de M. v. T. (blz. 8) ook de

Beleg modern
beleg in

InterUnie

N.V. Internationale Beleggings Unie „Interunie“, Postbus 617. Den Haag
(I. M.)

mogelijkheid van een werkverplichting als middel om misbruik van concessies tegen te gaan. Ook hiervan geldt dat deze verplichting in de wet behoort te worden opgenomen, opdat eventuele gegadigden weten welke basisverplichtingen voor allen noodzakelijk gelden. Overigens veronderstelt de werkverplichting een nauwkeurig toezicht op de gegevens die verstrekt worden door de vergunninghouders (vgl. de toelichting bij de Peruaanse wet, blz. 19).

j. Een tijdsduur wordt niet genoemd. Als stimulans voor opsporing is de bepaling hiervan in de wet wel gewenst. Voor ontginning behoeft men geen bepaling die de duur beperkt vaststelt indien men door wettelijke bepalingen waakt dat de winning niet geremd wordt door economische belangen van de vergunninghouder.

k. De aard van het recht van opsporing en winning is niet nader bepaald. Het ontwerp-Mijnwet Ned.-Nieuw-Guinea 1959 beschouwd dit recht als onroerend (art. 6 lid 1) in aansluiting op de artikelen 19 - 21 van de Mijnwet 1810. In 1959 vond de regering een toelichting hierbij overbodig (M. v. T., blz. 7), zodat men thans tenminste in de M. v. T. hierover wel iets zou verwachten.

l. Een regeling van de gevolgen bij beëindiging van een vergunning door verloop van tijdsduur, vrijwillige teruggave of door intrekking door de staat, ontbreekt. Behalve een bepaling van de rechten van de staat in dat geval, dienen er ook bepalingen te zijn die de vergunninghouder verplichten te zorgen dat maximale winning door volgende vergunninghouders mogelijk blijft.

Het formele recht.

De artikelen 7 t/m 19 bevatten de regels omtrent de verlening en intrekking van vergunningen. De Minister krijgt in art. 11, lid 2 het recht om aan de houder van een opsporingsvergunning een winningsvergunning te weigeren. De Minister kan zich daarbij alleen beroepen op „gewichtige redenen, aan het algemeen belang ontleend“. A contrario valt hieruit op te maken dat de Minister in lid 1 t.a.v. de aanvragen van opsporingsvergunningen een nog ruimere discretionaire bevoegdheid bezit. De Engelse Minister van Energie heeft in het Lagerhuis op 7 april 1964 medegedeeld welke factoren bij zijn beleid een rol zullen spelen:

„First, the need to encourage the most rapid and thorough exploration and economical exploitation of petroleum resources on the continental shelf. Second, the requirement that the applicant for a licence shall be incorporated in the United Kingdom and the profits of the operations shall be taxable here. Thirdly, in cases where the applicant is a foreign-owned concern, how far British oil companies receive equitable treatment in that country. Fourthly, we shall look at the programme of work of the applicant and also at the ability and resources to

implement it. Fifthly, we shall look at the contribution the applicant has already made or is making towards the development of resources of our continental shelf and the development of our fuel economy generally".

Lid 3, dat de mogelijkheid voor derden openstelt om bij de weigering ingevolge lid 2 de winningsvergunning te verkrijgen, wekt de indruk dat soortgelijke factoren als boven genoemd inbegrepen zijn in de „gewichtige redenen”. Wanneer men nu in de wet een opsomming van dergelijke factoren opneemt, ofwel voor verlening van opsporingsvergunningen dan wel uitsluitend voor de verlening van winningsvergunningen, dan kan men het toepassingsgebied van het vage en rekbare begrip „gewichtige redenen, aan het algemeen belang ontleend” beperken en impliciet het begrip nauwkeuriger bepalen. Hierdoor ontvangt de houder van een opsporingsvergunning meer reële waarborgen evenals de gegadigden voor een gecombineerde vergunning dan wel een winningsvergunning, mede gezien de beroepsmogelijkheden in de wet Beroep Administratieve Beschikkingen. Dezelfde redenen zouden ook bij overdracht van vergunning naast de algemene criteria dienen te gelden. De intrekking van een vergunning wordt wel uitvoerig geregeld door de wetgever.

Lid 4 van hetzelfde art. 11 spreekt alleen van vinderspremie en vergoeding van gemaakte kosten voor een houder van een zgn. exclusieve opsporingsvergunning die geen winningsvergunning heeft verkregen, ofschoon de M. v. T., blz. 7 onder 2 de mogelijkheid erkent dat men ook bij een opsporingsonderzoek zgn. niet-exclusieve delfstoffen in ontginbare hoeveelheden kan aantreffen. Voor dit laatste geval zal eenzelfde regeling gerechtvaardigd zijn.

In de Mijnwet Continentaal Plat komt ook de Mijnraad als adviescollège voor (art. 16 en 18). De Mijnraad heeft nuttig werk kunnen doen door zijn deskundige samenstelling, die mede mogelijk was doordat op het gebied van de steenkolen en het zout de staat zelf actief aan de exploratie en exploitatie deelneemt. Bij de aardolie en het aardgas zal het veel moeilijker zijn zulke van particuliere belangen onafhankelijke deskundigen te vinden. Het is een ongewenste figuur het advies van een lichaam te vragen waarvan de leden niet deskundig zijn en mogelijk tegenstrijdige belangen bezitten zoals t.a.v. de deskundigen op steenkolengebied valt te verwachten, dan wel deskundig zijn doch op hetzelfde gebied eigen particuliere belangen bezitten. De Minister zal op het advies van eigen deskundige ambtenaren moeten afgaan, daar het advies van de Mijnraad hier veel minder gewicht in de schaal zal moeten leggen.

Opmerkelijk is voorts het bepaalde in art. 19, lid 1, waarbij als sanctie op het verstrekken van onvolledige gegevens bij de aanvraag, de intrekking van de vergunning staat. De redactie van dit lid is zo ruim gesteld dat niet alleen bewuste misleiding en onvolledigheid getroffen wordt doch ook toevalsfactoren de vergunninghouder tegenovergenomen kunnen worden. Dit laatste zal wel niet de bedoeling van de opstellers van de wet zijn.

Ten slotte dient met instemming gewezen te worden op de waarborgen waarmee intrekking van vergunningen en ontheffingen omgeven zijn, doordat daarbij volledig administratief beroep is opengesteld bij de Kroon.

Toepasselijkheid van de Nederlandse wetgeving.

In de paragrafen 6 en 7 wordt de Nederlandse strafwet, met name het Wetboek van Strafrecht en de In- en Uitvoerwet, toepasselijk verklaard op de mijnbouwinstallaties resp. het continentaal plat en de delfstoffen. De M. v. T. (blz. 9) stelt bovendien een wijziging van het Wetboek van Strafvordering in uitzicht. Deze beperking tot enige wetten leidt, gezien art. 42, noodzakelijk tot een ongewenste rechteloosheid t.a.v. veel wat zich kan afspelen op de mijnbouwinstallaties en in de aangrenzende zone. Onder welk rechtstelsel vallen onrechtmatige daden begaan op mijnbouwinstallaties en in de aangrenzende zone? En geldt de Nederlandse sociale wetgeving niet op de mijnbouwinstallaties? En wat t.a.v. de belastingwetgeving?

De wetgeving van de Verenigde Staten verklaart zowel de grondwet als de gewone wetgeving toepasselijk voor het gehele continentaal plat en breidt de burgerrechtelijke en strafrechtelijke rechtsmacht daarover uit (Outer Continental Shelf Lands Act 1953, Sec. 4). In Engeland is naast het strafrecht ook het Engelse recht betreffende de onrechtmatige daad toepasselijk op de mijnbouwinstallaties en de aangrenzende zone van 500 meter (Continental Shelf Act 1964, art. 3), terwijl ook de sociale verzekeringswetgeving gewijzigd is (art. 10).

De redactie van de bepalingen betreffende de toepasselijkheid van de Nederlandse strafwet leidt er bovendien toe dat, indien niet-Nederlandse schepen/luchtvaartuigen worden ingeschakeld, de werknemers van de installaties onderworpen worden aan een ander rechtstelsel indien zij zich boven het Nederlandse continentaal plat bevinden.

Conclusie.

In het bovenstaande is weinig aandacht besteed aan die bepalingen in het wetsontwerp waartegen de gegadigden voor vergunningen bij de bijzondere Kamercommissie ongetwijfeld bedenkingen zullen voordragen. Uit het voorgaande zal echter wel duidelijk zijn dat het aangeboden wetsontwerp Mijnwet Continentaal Plat wezenlijke bepalingen mist. In zoverre deze bepalingen in de afzonderlijke vergunningen kunnen worden opgenomen is het waarschijnlijk, gezien de inhoud van de bestaande aardolie- en aardgasconcessies, dat sommige ook in de nieuwe vergunningen niet zullen worden opgenomen.

Serieuze gegadigden zullen pas op grote schaal de zee opgaan indien alle voorwaarden bekend zijn, waartoe eerst de in het vooruitzicht gestelde A. M. v. B.'s gemaakt zullen moeten worden alvorens uitvoering aan de wet kan worden gegeven. De ligging bij het meest geïndustrialiseerde deel van de wereld, waar bovendien de grootste rechtszekerheid heerst, maakt het gebied tot het meest aantrekkelijke exploratiegebied ter wereld. Uitstel van enige maanden door een grondige wijziging van het ontwerp, en bij voorkeur door het indienen van een algeheel nieuwe mijnwet, zal de belangstelling geenszins verminderen. De lange duur van concessies dient te steunen op een evenredig degelijke wetgeving.

Leiden.

Mr. H. E. A. DRIESSEN.

Leeft met Uw tijd mee! Leest „E.-S.B.”!

De produktie van rund- en kalfsvlees in Nederland is in eerste instantie afhankelijk van het aantal geboren kalveren, dus van het aantal moederdieren: de melkveestapel. Sinds 1955 is de vleesproduktie belangrijk vergroot, o.m. door het aanhouden van (vroeger nuchter geslachte) kalveren. In dit artikel wordt aangetoond dat bij de huidige mogelijkheden de grenzen voor de eigen produktie reeds vrijwel zijn bereikt.

Inleiding.

Reeds een aantal jaren vormt de eigen produktie van rundvlees in Nederland een onderwerp van toenemende belangstelling. Vloede deze aanvankelijk vooral voort uit de verwachting in de vleesrichting een alternatief voor de moeilijkheden met de zuivelafzet te vinden, sinds ruim een jaar heeft de vleesschaarste nog meer de aandacht op deze tak van landbouwproduktie gericht.

Ook bij volledige erkenning van het feit, dat de schaarste aan rundvlees thans een internationaal verschijnsel met grotendeels incidentele oorzaken is, blijft de vraag naar de perspectieven van de Nederlandse produktie voor ons land van grote betekenis. Deze vraag is des te meer belangwekkend omdat de eigen produktie van rundvlees in verhouding tot de ontwikkeling van de gehele rundveestapel al sedert ca. 1953 een spectaculaire ontwikkeling heeft vertoond.

Daarbij moet worden vooropgesteld dat onder Nederlandse verhoudingen er een nauw verband bestaat tussen het aantal voor slachting in aanmerking komende stuks rundvee en de omvang van de melkveestapel c.q. van de melkproduktie. Vergroting, op langere termijn, van het aantal te slachten dieren is nu eenmaal slechts mogelijk door het aantal geboorten te vergroten en bij de Nederlandse rundveerassen produceert het moederdier na de geboorte (aanzienlijk) meer melk dan het kalf nodig heeft.

Op korte termijn kan het aanbod van slachtdieren uiteraard ook door uitbreiding c.q. inkrimping van de veestapel worden beïnvloed. Daarnaast hebben de geleidelijk verbeterde veterinaire verhoudingen tot gevolg dat van het totale aanbod een steeds kleiner aantal dieren door afkeuring aan de vleesvoorziening wordt onttrokken. Hoewel dit aspect alleen bij de kalveren nog een rol van enige betekenis speelt, kan de verbetering toch nog wel enkele procenten bedragen.

Bij een gelijkblijvende melkveestapel is ook het aantal geboorten constant en kan, afgezien van bovengenoemde beperking der verliezen, de vleesproduktie niet door toeneming van het aantal slachtdieren worden vergroot. De enige mogelijkheid ligt dan in een verhoging van de gemiddelde leeftijd en daarmee van het gewicht der slachtdieren. Met name kan hieraan uitvoering worden gegeven door meer kalveren niet nuchter te slachten maar minstens tot graskalf aan te houden. Ook binnen de categorie van

De mogelijkheden van de Nederlandse rundvleesproduktie

gras- en vette kalveren is verschuiving naar hoger slachtgewicht mogelijk.

De ontwikkeling sedert 1955.

In tabel 1 is het aantal voor de rund-(en kalfs-)vleesvoorziening geschikte dieren gegeven, zoals dit bij een, tussen begin en einde van ieder jaar, gelijkblijvende omvang van de veestapel berekend kan worden. Daartoe zijn bij het aantal binnenslands geslachte en goedgekeurde dieren de aantallen levend uitgevoerde en voor uitbreiding van de veestapel bestemde dieren opgeteld c.q. is het aantal dieren, waarmee de veestapel is ingekrompen, afgetrokken. Niet begrepen in deze potentiële afzetcijfers is dat deel van de vee-uitstoot, dat niet op de vee- en vleesmarkt komt, dus de afgekeurde slacht- en om andere redenen gedestrueerde dieren en de niet-geregistreerde uitstoot, vnl. van doodgeboren kalveren.

TABEL 1.

Aantal voor afzet beschikbare dieren uit het binnenland
(× 1.000 st.)

	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Levende uitvoer	34	30	28	30	34	54	144	70	77
Goedgekeurde slachtingen.	1.448	1.290	1.260	1.282	1.285	1.416	1.262	1.500	1.863
Aanwas veestapel	-87	73	87	142	148	65	159	133	-295
Totaal	1.395	1.393	1.375	1.454	1.467	1.535	1.565	1.703	1.645

In principe zou het totaal van potentiële afzet, destructie en niet-geregistreerde uitstoot uiteraard gelijk moeten zijn aan het aantal geboorten, d.w.z. ten naaste bij aan het aantal melkkoeien. Ondanks de steeds verbeterde organisatie is de registratie, m.n. voor nuchtere kalveren en verworpen vruchten, nog niet voldoende volledig om deze confrontatie met het aantal melkkoeien zinvol te doen zijn.

Overigens stuit de bepaling van het aantal melkkoeien als benadering van het aantal geboren kalveren nog wel op enige moeilijkheden. De verschillende berekeningswijzen leiden evenwel tot vrijwel hetzelfde resultaat. Wordt het gemiddelde van deze uitkomsten voor de groei van de melkveestapel tegenover de toeneming van de potentiële afzet volgens tabel 1 geplaatst, dan blijkt de laatste iets sneller te zijn gestegen (tabel 2).

TABEL 2.

Groei van de melkveestapel en de potentiële afzet

	Melkveestapel		Potentiële afzet vlgs tabel 1		
	× 1.000 st.	1955/57 = 100	× 1.000 st.	1955/57 = 100	in pCt. van melkvee
1955-1957.....	1.536	100	1.388	100	90,4
1958-1960.....	1.612	104,9	1.485	107,0	92,2
1961-1963.....	1.765	114,9	1.638	118,0	92,9

Het ligt voor de hand dit verschil in groeitempo toe te schrijven aan verbeterde veterinaire omstandigheden, waardoor een hoger percentage van het aantal kalveren voor de potentiële afzet beschikbaar komt.

De, uit het binnenland geslachte en goedgekeurde, dieren worden in de statistiek naar leeftijd (en daarmee naar slachtgewicht) in drie groepen onderscheiden: nuchtere kalveren, gras- en vette kalveren en koeien, ossen en stieren. De uitvoer van levende dieren en de aanwas van de veestapel kunnen ook over deze drie groepen worden verdeeld. Aldus ontstaat de in tabel 3 gegeven splitsing van de potentiële afzet naar gewichtsgroepen.

TABEL 3.

Potentiële afzet naar gewichtsgroepen

	Nuchtere kalveren			Gras- en vette kalveren			Koeien, ossen en stieren		
	× 1.000 st.	pCt. van totaal	gem. geslacht gew. in kg	× 1.000 st.	pCt. van totaal	gem. geslacht gew. in kg	× 1.000 st.	pCt. van totaal	gem. geslacht gew. in kg
1955	676	48,4	24	100	7,2	84	619	44,4	284
1956	569	40,9	24	203	14,5	86	621	44,6	281
1957	422	30,7	24	348	25,3	86	605	44,0	292
1958	433	29,8	23	319	21,9	85	702	48,3	287
1959	367	25,0	23	380	25,9	85	720	49,1	283
1960	340	22,2	23	426	27,7	87	769	50,1	284
1961	288	18,4	22	508	32,5	88	769	49,1	284
1962	234	13,8	23	517	30,3	91	952	55,9	279
1963	322	19,6	21	526	32,0	91	797	48,4	264

De hoofdlijn in deze gegevens is de spectaculaire ontwikkeling van de kalvermesterij, die in 1963 waarschijnlijk de 6-voudige omvang van die in 1955 bereikt zou hebben als de bijzonder strenge winter geen onderbreking in de daling van het aantal nuchtere slachtingen had veroorzaakt. Ook het gemiddelde slachtgewicht van de gras- en vette kalveren blijkt geleidelijk te zijn toegenomen.

Daarentegen is het aandeel van de volwassen dieren in de laatste jaren vrijwel rond de 50 pCt. gestabiliseerd. Alleen in 1962 heeft de vervroegde uitstoot i.v.m. de minder gunstige voederpositie voor de winter een grotere afzet veroorzaakt. Deze is, evenals de inkrimping van de veestapel in 1963, gepaard gegaan met een daling van het geslacht gewicht, die overwegend een incidenteel karakter zal hebben gedragen.

De totale produktie van rund- en kalvsvlees uit binnenlandse slachtingen is toegenomen van rond 200.000 ton in de eerste jaren na 1955 tot 325.000 ton in 1963. In 1963 heeft echter de incidentele extra-vleesproduktie door de inkrimping van de veestapel een belangrijke rol gespeeld. Op basis van de potentiële afzet (dus bij gelijkblijvende omvang van de veestapel) zou de vleesproduktie zijn toegenomen van 200.000 ton in 1955 tot 265.000 ton in 1963. De aldus berekende produktie voor 1963 wordt echter nadelig beïnvloed door weer andere incidentele factoren i.v.m. de strenge winter: de teruggang in de kalvermesterij en in het slachtgewicht der volwassen runderen. De meest reële benadering van de ontwikkeling van de vleesproduktie kan dan ook slechts worden verkregen door voor 1963 een

normatieve opstelling te maken aan de hand van het verloop der gegevens uit de tabellen 2 en 3.

Bij een omvang van de melkveestapel van 1.765.000 stuks is de totale potentiële afzet met 1.645.000 dieren (93,2 pCt.) in overeenstemming met de ontwikkeling in de verhoudingscijfers uit de laatste kolom van tabel 2. De verdeling over de drie gewichtsgroepen zou volgens de in tabel 3 weergegeven ontwikkeling echter duidelijk anders zijn geweest. Een schatting van ca. 200.000 nuchtere kalveren (12,2 pCt.), 600.000 gras- en vette kalveren (36,5 pCt.) en 845.000 koeien, ossen en stieren (51,3 pCt.) lijkt daarmee in redelijke overstemming.

De totale vleesproduktie zou in dat geval ca. 300.000 ton hebben bedragen. Dit betekent dat, indien zowel de invloed van de inkrimping van de veestapel als die der bijzondere weersomstandigheden buiten beschouwing worden gelaten, de potentiële produktie van rund- en kalvsvlees in Nederland sedert 1955 met ongeveer de helft is toegenomen.

De vooruitzichten.

Het is duidelijk, dat aan de snelle daling van het aantal

nuchtere slachtingen eens, waarschijnlijk zelfs reeds binnenkort, een einde moet komen. Na de onderbreking in 1963 zijn in 1964 t/m juni slechts 121.000 nuchtere kalveren geslacht c.q. uitgevoerd tegenover 316.000 in januari t/m juni 1963. Het jaartotaal voor 1964 zal dan ook niet ver boven 125.000 komen. Bij een melkveestapel, en dus een potentiële afzet, die 1 à 2 pCt. kleiner is dan in 1963, betekent dit dat het aandeel van de nuchtere kalveren reeds tot beneden de 8 pCt. zal zijn gedaald.

In theorie kan bij de huidige omvang van de melkveestapel het aantal slachtingen van nuchtere kalveren dalen tot een „ijzeren” minimum van ca. 75.000 dieren, die i.v.m. geboortegebreken e.d. niet aangehouden kunnen worden. In de praktijk zullen daarnaast altijd nog een aantal kalveren nuchter geslacht worden omdat een boer zelf geen lust of gelegenheid heeft hen aan te houden en de mogelijkheid tot verkoop heeft ontbroken. Mede gezien de ontwikkeling in 1964 lijkt het verantwoord ervan uit te gaan dat het aantal nuchtere slachtingen zal teruglopen tot rond 100.000.

Voorts mag worden aangenomen dat ook bij een zich op het peil van 1963 stabiliserende melkveestapel (1.765.000 stuks) het percentage potentiële slachtdieren i.v.m. verdere verbetering in veterinaire omstandigheden nog iets zal toenemen tot ca. 95 pCt. De potentiële afzet stijgt daarmee tot rond 1.675.000 dieren, waarvan 100.000 nuchtere slachtingen dan 6 pCt. uitmaken.

Gezien de ontwikkeling van de beide andere categorieën lijkt ook onder normale verhoudingen een aandeel van de

volwassen runderen gelijk aan het (toen excessieve) percentage van 56 in 1962 mogelijk, zij het met een wat lager gemiddeld slachtgewicht dan in de jaren voor 1962. Daarentegen kan het gemiddelde slachtgewicht van de gras- en vette kalveren door een toenemend aandeel van de laatste nog verder oplopen. Wat dit betekent voor de potentiële productie van rund- en kalfsvlees t.o.v. de huidige is in tabel 4 berekend.

TABEL 4.

Toekomstige productie van rund- en kalfsvlees t.o.v. de genormaliseerde productie in 1963 bij gelijkblijvende melkstapel

Categorie	Genormaliseerde productie 1963				Toekomstige productie			
	aantal dieren		vleesproductie		aantal dieren		vleesproductie	
	× 1.000	in pCt.	kg. per dier	tot. (× 1.000 ton)	× 1.000	in pCt.	kg per dier	tot. (× 1.000 ton)
Nuchtere kalveren	200	12,2	22	4,4	100	6	20	2,0
Gras- en vette kalveren	600	36,5	91	54,6	637	38	95	60,5
Koeien, ossen en stieren	845	51,3	283	239,1	938	56	275	258,0
	1.645	100,0		298,1	1.675	100		320,5

Indien, gezien de gegevens van tabel 1, nog rekening gehouden wordt met een levende uitvoer van ca. 80.000 dieren (w.v. ca. 30.000 volwassen runderen en 50.000 kalveren), dan bedraagt de binnenlandse vleesproductie ca. 310.000 ton. In 1963 is een dergelijke productie reeds bereikt, toen echter als een eenmalig verschijnsel ten gevolge van een sterke inkrimping van de veestapel. Bij de gemaakte veronderstellingen zou dit produktieniveau als gemiddelde op lange termijn mogelijk zijn.

Het verschil van ruim 20.000 ton rund- en kalfsvlees tussen de (genormaliseerde) huidige en de geraamde toekomstige productie is allermint spectaculair. Bij de bestaande praktijk van de rundveehouderij staan voor verdere verhoging van de vleesproductie slechts twee wegen open:

1. vergroting van het aantal geboorten door uitbreiding van de melkveestapel, waarbij de vlees- maar ook de melkproductie evenredig toeneemt;
2. verdere verschuiving van de slachtleeftijd, waardoor de productie van rundvlees toeneemt ten koste van die van kalfsvlees.

Gezien de bestaande marktverhoudingen en voor zuivelproducten en voor rund- versus kalfsvlees lijkt voorshands in geen van beide richtingen perspectief van enige betekenis te bestaan. T.a.v. een vergroting van de vleesproductie met bijv. 10 pCt. door een overeenkomstige uitbreiding van de

melkveestapel spreekt dit min of meer vanzelf. Dit vooral omdat de extra melk in de toekomst geheel buiten de E.E.G. en dus met aanmerkelijke toeslagen uit het Europese Fonds zou moeten worden afgezet.

Verschuiving binnen de vleesproductie zelf zou van zeer grote omvang moeten zijn, in de orde van 1/4 mln. dieren, om de vleesproductie 10 pCt. te doen toenemen. Het is zeer waarschijnlijk dat een dergelijke verschuiving in strijd

komt met de vraagverhoudingen voor rund- en kalfsvlees.

Enige tijd geleden is als derde mogelijkheid de gedachte gelanceerd vrouwelijk jongvee aan te houden tot na de geboorte van het eerste kalf en dan te slachten. Aldus zou de productie van rundvlees vergroot kunnen worden, zonder dat dit ten koste van die van kalfsvlees gaat en zonder dat ook de melkproductie toeneemt. Een ongetwijfeld ingenieuze gedachte en een nieuw element in de praktijk van de rundveehouderij. De uitvoerbaarheid staat en valt echter met de bereidheid van de boer om deze verse koeien inderdaad niet voor de melkproductie aan te houden. Gevreesd moet worden dat deze bereidheid zeer gering zal zijn, al was het alleen al i.v.m. de relatief geringe slachtwarde van dergelijke dieren.

Het enige, hoewel thans nog fantastisch klinkende, perspectief zou op veterinair gebied kunnen liggen. Name-lijk indien de proeven om met hormooninjecties het aantal tweelinggeboorten te verhogen tot resultaat leiden.

Vooralsnog ziet het er evenwel naar uit dat, ook indien de feitelijke situatie afwijkt van de veronderstellingen waarop de berekening in tabel 2 berust, de toekomstige potentiële productie van rund- en kalfsvlees in Nederland slechts weinig groter dan de genoemde 320.000 ton kan zijn.

's-Gravenhage.

A. W. G. KOPPEJAN.
A. J. SISSINGH.

(I. M.)



**ZWITSERSCHE MAATSCHAPPIJ
VAN LEVENSVZERKERING**

HERENGRACHT 520
AMSTERDAM TEL. 020-247644

15 OKTOBER 1962:
„Winterthur-Leven" start met de produktie

31 DECEMBER 1963:
„Winterthur - Leven" bereikt een bestand aan individuele verzekeringen van ruim **10 MILJOEN GULDEN**

15 OKTOBER 1964:
„Winterthur-Leven" bereikt een bestand aan individuele verzekeringen van **25 MILJOEN GULDEN**

(Bent U geïnteresseerd in de reden van deze opvallende groei? Vraagt U ons dan eens naar onze concurrerende tarieven, vooral voor risico-verzekering).

Het verlenen van know-how aan industriële ondernemingen in ontwikkelingslanden

Het Nederlandse beleid t.a.v. hulpverlening.

Er zal in de toekomst een uitbreiding worden nagestreefd van de Nederlandse hulpverlening¹⁾. Bij de behandeling in 1963 van de begroting van Buitenlandse Zaken bleek al dat het beleid van de regering zich hierop toespitst. Concrete plannen heeft de nieuwe staatssecretaris, Dr. Diepenhorst, evenwel niet bekendgemaakt²⁾. Bij deze uitbreiding zal het niet alleen om financiële hulp gaan, maar vooral om technische bijstand.

Deze accentverlegging is ongetwijfeld deels een gevolg van het gevoel van onbehagen dat is ontstaan over de wijze waarop in ontwikkelingslanden financiële hulp soms wordt gebruikt en deels het gevolg van de veldwinnende overtuiging dat een achterstand in de economische ontwikkeling niet alleen bestaat t.a.v. produktiemiddelen en infrastructuur, maar ook t.a.v. kennis en bekwaamheid. Het ter beschikking stellen van kapitaal is daarom niet voldoende. Kennis en bekwaamheid dienen eveneens naar de ontwikkelingslanden te vloeien willen deze werkelijk tot ontwikkeling komen.

Welke kennis en bekwaamheid kan de Nederlandse regering nu aanbieden? Ons land heeft de beschikking over een vrij groot aantal toegewijde deskundigen; het zou ongetwijfeld verschillende specialisten kunnen inschakelen. Instituten, zoals bijv. het Afrika-Instituut en het Instituut voor de Tropen, zouden een aantal projecten en programma's voor hun rekening kunnen nemen. Voor het opdoen van specialistische kennis zou Nederland aan buitenlanders fellowships kunnen verlenen. Nederlandse leerkrachten zouden tijdelijk kweekscholen in ontwikkelingslanden kunnen bezetten enz.

Hulp als hier bedoeld, hoe belangrijk ook, is m.i. echter toch te pover, met name wanneer het gaat om industrievestiging in een bepaald ontwikkelingsland. Enkele buitenlandse deskundigen en enige lokale krachten met een technische schoolopleiding zijn namelijk niet voldoende om een industriële onderneming met enige spoed tot ontwikkeling te brengen. Behalve over kapitaal en arbeid dient men hiervoor te beschikken over know-how.

Know-how.

Know-how is de kennis en ervaring die nodig is om een bedrijf te stichten, te leiden en verder te ontwikkelen. Gedacht wordt hierbij niet alleen aan technische know-how, maar ook aan organisatorische en administratieve kennis en ervaring.

Know-how van een lopend bedrijf is te zien als een pakket van vele elementen van kennis en ervaring. Zo'n pakket zal ook waarde hebben voor een ander soortgelijk bedrijf, al was het alleen al omdat de kosten van

selectie uit openbare kennis om een zodanig pakket zelf samen te stellen, op zich al aanzienlijk zijn. Dit geldt a fortiori voor een bedrijf in een ontwikkelingsland, waar zelfs de meest algemene technische kennis bij het personeel niet aanwezig mag worden verondersteld.

Naast elementen van volkomen openbare kennis bestaat de know-how van een Westers bedrijf meestal nog uit specifiek eigen oplossingen voor problemen die in de loop van de tijd zijn gerezen. Deze kunnen variëren van het uitvoeren van eenvoudige handgrepen en het gebruik van zelf ontwikkelde instrumenten en hulpmiddelen tot het toepassen van eigen recepten en fabricagevoorschriften en het gebruik van geheim gehouden vindingen³⁾.

Elk Westers bedrijf zal in het algemeen slechts bepaalde elementen van zijn know-how van belang achten. Met het oog op bedrijven in de ontwikkelingslanden zal echter veel van wat onbelangrijk wordt geacht toch speciale aandacht verdienen. Het is mede daarom goed om know-how een ruime betekenis te geven en zich te realiseren dat zelfs onaanzienlijke elementen van kennis, die men in een Westers bedrijf zonder speciale opleiding of uitleg bij het personeel bekend veronderstelt, speciale uitleg kunnen behoeven bij toepassing in een ontwikkelingsland.

Elk bedrijf heeft zijn eigen pakket know-how, verschillend van dat van een ander bedrijf en geheel verschillend van dat van een andere bedrijfstak. Zonder in de bijzonderheden van elke bedrijfstak of van elk bedrijf af te dalen kunnen slechts algemene beschouwingen over know-how worden gehouden, waarvan er m.i. twee voor de rest van dit betoog essentieel zijn.

Ten eerste: het pakket know-how van een bedrijf is verdeeld over de betrokkenen, die ermee moeten werken. Het kan dus worden gezien als een samenstel van kleinere pakketten. Deze pakketten worden om zuiver praktische redenen zo samengesteld. In de dagelijkse gang van zaken voorziet een afdelingsbaas of bedrijfsleider zich van precies het door hem benodigde pakket kennis. In geen instelling van hoger technisch onderwijs kan men zulk een pakket leren. Het ene bedrijf kan zo'n pakket wel aan een ander bedrijf ter beschikking stellen.

Ten tweede: know-how is allereerst nodig voor het oprichten van een industrieel bedrijf. Vervolgens is know-how nodig om het bedrijf aan de gang te houden. Men kan van ingenieursbureaus en via licentiëring, waarover hierna meer, soms de beschikking krijgen over deze know-how.

Veel problematischer is de know-how die nodig is om een bedrijf verder te ontplooiën, nieuwe produkten te ontwikkelen en op de markt te brengen. Zij is nog half fantasie en tevens een distillaat van alle bestaande know-

¹⁾ Voor bronnen met betrekking tot het Nederlandse beleid t.a.v. hulpverlening zie: Nota van de Minister van Buitenlandse Zaken aan de voorzitter van de Tweede Kamer dd. 18 augustus 1962, alsmede een overzicht in het „Algemeen Handelsblad“ dd. 10 november 1963.

²⁾ Zie „N.R.C.“ van 13 december 1963 en voorts „N.R.C.“ van 24 januari 1964 over de Nationale Raad van Advies inzake hulpverlening aan minder ontwikkelde landen. De M. v. T. op de begroting 1964 van Buitenlandse Zaken wijst in de richting van bilaterale programma's, doch is vrij summier op dit punt.

³⁾ Geoctrooieerde uitvindingen worden meestal niet onder het begrip know-how gebracht. Strikt genomen zou immers de know-how die nodig is om de uitvinding toe te passen in het octrooischrift gepubliceerd moeten zijn. Hierbij dient men te bedenken dat Westerse octrooischriften meestal een grote hoeveelheid know-how bekend veronderstellen. Een onderneming in een ontwikkelingsland zal daarover evenwel niet zonder meer kunnen beschikken. Het is in dit verband dus tevens nodig om oog te hebben voor de know-how achter een octrooi.

how in het bedrijf. Deze „toekomst-know-how” bestaat slechts in de ontwikkelingslaboratoria en bij de hogere technici van de bedrijven.

Industriële pakketten know-how inclusief „toekomst-know-how” zijn in het algemeen in Nederland aanwezig in de bedrijven en staan niet aan de Nederlandse regering ter beschikking. Zou de Nederlandse regering know-how naar ondernemingen in ontwikkelingslanden willen laten vloeien, dan zou zij dus de Nederlandse industrie moeten bewegen om haar know-how ter beschikking te stellen. Hiermede wordt van de Nederlandse ondernemingen niet iets gevraagd wat onmogelijk is en zelfs niet iets wat nieuw is, want ondernemingen hebben onderling vaak kennis en ervaring overgenomen en uitgewisseld.

Technische en industriële samenwerkingscontracten.

De particuliere ondernemingen hebben sinds lang middelen ontwikkeld om van elkaar een pakket know-how over te nemen. Veelal wordt know-how overgenomen in samenhang met een licentie onder een octrooi, omdat naast de uitvinding zelf, de licentie ook vaak behoefte heeft aan de ervaringen van de uitvinder en aan de meest economische productiewijze, die de uitvinder heeft ontwikkeld. Soms wordt een pakket know-how overgedragen in samenhang met een merklicentie ten einde de vereiste kwaliteit te kunnen handhaven. Productie-know-how wordt vaak overgedragen in samenhang met de verkoop van bepaalde machines of installaties. Algemene industriële bedrijfservaring wordt overgedragen bij kapitaalparticipaties via benoemingen van directeuren.

In deze verschillende contracten neemt know-how soms ogenschijnlijk een secundaire plaats in; toch is zij essentieel. Meer en meer komt het tegenwoordig voor dat overdracht van know-how zelf het object van een contract is. T.a.v. ontwikkelingslanden is een publikatie van de Verenigde Naties ⁴⁾ verschenen, waarin de verschillende regelingen waarbij know-how wordt overgedragen, worden gegroepeerd in vijf typen:

1. Technical Service Agreements.
2. Licence Agreements.
3. Engineering and Construction Agreements.
4. Management Contracts.
5. Contracts for the Exploitation of Mineral Resources.

⁴⁾ U.N. document E/3492 dd. 18 mei 1961: „The promotion of the international flow of private capital”; zie vooral hoofdstuk I, getiteld: „Contractual devices for the channeling of technical and managerial know-how from enterprises in industrialized countries to enterprises in underdeveloped countries”.



afwezig door ziekte

Gewoon een griepje? Een gebroken been? Overwerkt of slachtoffer van de managerziekte? In zo'n situatie komt Uw normale inkomen in gevaar.

Tegen dit risico voor Uzelf (en hen voor wie U verantwoordelijk bent) kunt U zich verzekeren.

De deskundigen van R. Mees & Zoonen Assurantiën adviseren U hierbij - en ontwerpen voor U de juiste verzekering tegen tijdelijke of blijvende arbeidsongeschiktheid. De premie is fiscaal aftrekbaar.

Een logische verzekering voor zelfstandigen, beoefenaars van vrije beroepen en werkgevers die de financiële positie van hun stafemployé's willen waarborgen.

R. MEES & ZONEN ASSURANTIËN

Rotterdam - Amsterdam - 's-Gravenhage - Schiedam
Delft - Vlaardingen - Alblasserdam - Spijkenisse



Deze soorten van contracten hebben betrekking op verschillende situaties, doch zij hebben dit gemeen dat zij de verhoudingen regelen en voorwaarden vastleggen om praktische kennis en ervaring op papier en per instructie en explicatie aan ondernemingen in ontwikkelingslanden ter beschikking te stellen.

Voor deze kennis en ervaring moet worden betaald. De hoogte van de betaling kan afgeleid worden uit de waarde van de know-how voor het ontvangende bedrijf

of uit de kosten van de know-how gemaakt door het gevende bedrijf. De betaling kan inbegrepen zijn in de betaling voor goederen, doch ook kunnen er betalingen voor de know-how zelf plaatsvinden. Het te betalen bedrag kan de vorm aannemen van een som ineens, een jaarlijkse vaste som, een som per type of „design”, een percentage van de te behalen produktiewaarde of omzet, al of niet aan minima of maxima gebonden, en zelfs een percentage van de winst.

De betalingsverplichting kan duren tot het aflopen van het contract, doch know-how kan natuurlijk ook geacht worden te zijn ingebracht in een vennootschap en dan heeft de know-how-verschaffer een permanent recht op een deel van de winst. In dit laatste geval is de contractuele verhouding dus opgegaan in een vennootschapsverhouding, een „joint-venture” zoals dat tegenwoordig heet. In de praktijk kunnen contracten betreffende know-how of andere industriële eigendommen bestaan naast vennootschapsrechtelijke banden.

Een eenvoudig contract voor technische hulp bevat enerzijds bepalingen over het ter beschikking stellen van tekeningen, recepten e.d., het opleiden van technici van de ontvangende onderneming en het uitzenden van experts van de gevende onderneming en anderzijds meestal een tegenprestatie in geld, benevens enige nadere stipulaties zoals geheimhouding, wederzijdse marktbescherming of exclusiviteit, accountantcontrole, arbitrage enz.

Een belangrijk element is of de verhouding permanent zal zijn of van korte duur. In het geval dat het alleen om een bepaalde know-how gaat, vindt er een soort verkoop van tekeningen en een eenmalige dienstverlening plaats. Indien een onderneming echter regelmatig ontwikkelingsactiviteiten ontplooit, kunnen andere ondernemingen er een soort abonnement op nemen. Dit betekent dat zij regelmatig de nieuwe informatie ontvangen en zelf ontwikkelingswerk kunnen nalaten of beperken. Hun betalingen vormen dus een bijdrage voor het ontwikkelingswerk van de gevende onderneming. De verlenende ondernemingen proberen know-how-licenties aan te trekken, omdat zij hun ontwikkelingskosten daarmee gedeeltelijk dekken.

Een nieuw programma van de Nederlandse regering.

Het verlenen van know-how aan industriële ondernemingen in ontwikkelingslanden brengt bepaalde moeilijkheden mee. Zo is niet elke techniek in een ander land te gebruiken. Lokale grondstoffen of materialen kunnen bijv. niet aan de eisen voldoen. De lokale markt kan andere eisen stellen. De lokale produktie kan toch nog te duur zijn in verhouding tot concurrerende importen. Voorts zijn er de taalverschillen en de lange afstanden die overbrugd moeten worden.

Technische samenwerking is zodoende kostbaar. Reizen verblijfkosten en speciale materiaalonderzoekingen kunnen in totaal grote sommen gelds verslinden. Wanneer de gevende onderneming deze kosten heeft gedragen, zal zij hoge jaarlijkse betaling eisen, die een onderneming in een ontwikkelingsland niet altijd op kan brengen. Het invoeren en instandhouden van technische hulpverlening is arbeidsintensief en kost niet zelden tijd juist van de directie of van de hogere technici. Vaak zullen voor het verlenen van know-how speciale hogere en middelbare technici aangetrokken moeten worden. Deze dienen de mentaliteit te bezitten zowel van fabrikant als van instructeur.

Gezien deze bezwaren is het niet verwonderlijk dat menige Nederlandse onderneming er niet toe komt om met ondernemingen in ontwikkelingslanden op dit gebied te gaan samenwerken. Een Nederlands regeringsprogramma, gericht op het verschaffen van know-how aan ontwikkelingslanden, zou misschien bijzonder vruchtbaar zijn indien:

a. aan ondernemingen een bijdrage zou worden gegeven in de initiële kosten van know-how verlening en

b. gedeeltelijk tegemoet zou worden gekomen in de lopende kosten voor know-how verlening tussen particuliere ondernemingen.

Op deze wijze zouden de fondsen besteed worden op een praktische en zakelijk verantwoorde wijze. Er zou alleen een vrij kleine Nederlandse ambtelijke staf nodig zijn. Het sleutelement van de ontwikkelingshulp, know-how, zou ruimschoots ter beschikking kunnen komen. De optredende neveneffecten, zoals een ruimere dekking van eigen ontwikkelingskosten en het verkrijgen van buitenlandse ervaringen, zijn voor de Nederlandse industrie nuttig en maken het medewerken aantrekkelijk.

Dàt het medewerken aan een Nederlands technisch hulpprogramma voor de Nederlandse industrie in beginsel aantrekkelijk moet zijn, dient voorop te worden gesteld. Niet verwacht mag worden dat de Nederlandse industrie geheel belangeloos zal medewerken aan het goede doel. Voor de defensie-inspanning wordt dit ook niet verwacht. Het is de taak van de overheid om in samenwerking met de industrie een programma te ontwikkelen, waarbij de particuliere ondernemingen in deze „slag voor de vrede” de essentiële bijdrage leveren, waar alleen zij toe in staat zijn.

Eindhoven.

D. SCHEPERS, jur. drs.



De Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders te Zwolle vraagt voor de afdeling Economisch Onderzoek van de Sociaal Economische Hoofdafdeling een

STATISTISCH ANALIST

De aan te stellen functionaris zal worden belast met het verzamelen van gegevens o.a. van de bedrijven in eigen beheer, alsmede met de wiskundige verwerking van deze gegevens. Salaris nader overeen te komen.

Vereisten: opleiding statistisch analist 1e gedeelte, terwijl bezit van het 2e deel (Economisch toepassingsgebied) of hiervoor studierend tot aanbeveling strekt.

Voor gehuwden kan voor het verkrijgen van een woning bemiddeling worden verleend.

Schriftelijke sollicitaties onder no. -47851/7188 (in linkerbovenhoek env. en brief) zenden aan de Rijks Psychologische Dienst — Bureau Personeelsvoorziening van de Rijks-overheid — Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

verder ook:

„Ongleich 1960 16 Prozent Fleisch und Fleischwaren, 10 Prozent Milch und Molkereierzeugnisse sowie 8 Prozent Eier mehr an die Bevölkerung verkauft wurden als 1959, sind doch in manchen Städten und Arbeitersiedlungen Unregelmäßigkeiten in der Versorgung der Bevölkerung mit Fleisch, Milch und Butter — diese Produkte werden in letzter Zeit mehr gefragt — zu beobachten“ (blz. 100).

„Die Kolchose⁵⁾ und Sowchose fast aller Zonen der RSFSR verfügen über günstige Bedingungen für die Entwicklung der Schafzucht. Diese Bedingungen werden jedoch schlecht genutzt. In vielen Gebieten ist in letzter Zeit ein rascher Rückgang des Schafbestandes zu verzeichnen. In den Kolchosen und Sowchosen der Region Altai hat sich der Schafbestand 1960 um 109.000 Stück verringert — eine Folge der Verluste und der Verschleuderung von Schafen auf dem Markt“ (blz. 101).

Sommige functionarissen simuleren planvervulling of rapporteren bedrieglijk.

„Um aber den Anschein von Erfolgen zu erwecken und hervorragend Rechenschaft abzulegen, geraten solche Funktionäre auf den Weg des Betrugens an der Partei und am Staate. Sie streuen den Vorgesetzten Sand in die Augen, machen Zusätze und führen in den Rechenschaftsberichten Erzeugnisse an, die weder produziert noch abgeliefert wurden. Solche Praktiken wurden in den Gebieten Jaroslawl, Kirow, Tula, Rjasan, Lipezk u.a. aufgedeckt. Es ist nicht notwendig, zu erklären, dass man die Schuldigen energisch zur Verantwortung ziehen muss. Die Partei und das Volk brauchen keine scheinbare, sondern eine wirkliche Steigerung der Produktion.

N. S. Chruschtschëw: Man muss sagen, Genossen, es ist kaum zu glauben, dass ein Kolchos in Geschäften Butter kauft, sich diese Butter auf die Erfüllung seines Produktionsplanes anrechnen lässt und sie an den Staat abgeliefert. Und das, Genossen, leisten sich zuweilen Parteimitglieder. Das ist Betrug, Spekulation, ja nicht nur Spekulation, sondern ein grosses Verbrechen“ (blz. 102).

De veesituatie is ook niet florissant. Men zie de opmerking over het slachten van fokstieren.

„Über die Region Stawropol muss gesondert einiges gesagt werden. Die leitenden Funktionäre dieser Region gaben im Jahre 1959 an die Fleischkombinate Kühe ab, die in der Mehrzahl von der Bevölkerung angekauft worden waren. Die Kühe wurden nach überhöhten Marktpreisen bezahlt, aber abgeliefert wurden sie entsprechend dem Aufkaufpreis. Dadurch entstanden bedeutende Verluste. Es gelang auch nicht, die entsprechende Anzahl Stationen für die künstliche Besamung der Kühe einzurichten. Um jedoch die staatlichen Verpflichtungen zu erfüllen, zwang man verschiedene Betriebe, die Zuchtbullen als Fleischkontingent abzuliefern. Kein Wunder also, dass fast ein Drittel der Kühe unfruchtbar bleiben, obwohl es früher nie mehr als vier Prozent waren. Ausserdem: Die leitenden Funktionäre der Region, die den Hammelbestand verringert hatten, sorgten nicht dafür, dass diese Verminderung des Bestandes durch eine entsprechende Anzahl Muttertiere kompensiert wurde. Viele Hammel wurden geschlachtet, und der Schafbestand verringerte sich dadurch um 138.000 Stück“ (blz. 102).

Tot zover uit het bericht van de Russische federatie. De rapporten uit de Oekraïne en Kasachstan bevatten soortgelijke klachten.

Oekraïne.

Rapporteur voor de Oekraïne was N. W. Podgorny, eerste secretaris van het Centraal Comité van de Communistische Partij van de Oekraïne.

„In bestimmtem Masse machte sich das auch in der materiellen Lage der Kolchosbauern und auch bei der Versorgung der Stadtbevölkerung bemerkbar. Im Jahre 1960 wurden der Bevölkerung der Republik durch den staatlichen und genossenschaftlichen Handel mehr Erzeugnisse der Viehwirtschaft verkauft als in den Jahren 1958 und 1959. Ungeachtet dieser Tatsache gab es jedoch in einigen Städten Mängel in der Versorgung mit Fleisch- und Molkereierzeugnissen“ (blz. 105).

⁵⁾ „Kolchosen“ zijn collectieve boerderijen, coöperaties zo men wil; „Sowchosen“ zijn staatsbedrijven.

Simulatie en bedrog kwamen ook in de Oekraïne voor:

„Deshalb darf es einfach nicht vorkommen, dass landwirtschaftliche Erzeugnisse angerechnet werden, die weder produziert noch erfasst wurden. Auf diese Erscheinung hat Genosse N. S. Chruschtschëw in den Thesen zu seinem Referat völlig zu Recht hingewiesen. Er nannte sie verbrecherisch, einen Diebstahl und Betrug am Staat. Man muss zugeben, dass es einzelne solche Beispiele in unserer Republik gab. Das ZK der Kommunistischen Partei der Ukraine wird Massnahmen treffen, um entschlossen solche schändlichen Erscheinungen zu unterbinden“ (blz. 105).

Er is te weinig kunstmest en er zijn te weinig tractors, klaagt Podgorny. Hem worden te weinig middelen voor investeringsdoeleinden ter beschikking gesteld:

„In den letzten drei Jahren hat sich die Auslieferung von Mineraldünger an die Landwirtschaft der Republik praktisch nicht erhöht. Der minimale Bedarf der Kolchose und Sowchose wird nur zu etwa einem Drittel gedeckt. Durch die Erweiterung der Anbauflächen für Zuckerrüben wird die Deckung des Bedarfs dieser Kultur an Düngemitteln noch ungünstiger ausfallen; denn auch die anderen Kulturen brauchen Düngemittel“ (blz. 105).

„Dennoch sind die Kolchose und Sowchose der Ukraine bei weitem noch nicht so mit Maschinen ausgerüstet, wie das für die Erfüllung des Siebenjahrplans notwendig wäre. Es wird noch viel Handarbeit angewandt, besonders bei der Mais- und Rübenernte usw. Der Bedarf an Traktoren und anderen Maschinen wird Jahr für Jahr bei weitem nicht gedeckt“ (blz. 106).

De rapporteur klaagt over overmatige centralisering. Zelfs spijkers, plaatselijk in de Oekraïne geproduceerd, worden door het Gosplan in Moskou („Staatliche Plankommission der UdSSR“) verdeeld.

„Indessen streben die Staatliche Plankommission der UdSSR und die Hauptverwaltungen für Versorgung und Absatz in den Unionsrepubliken in der Praxis nach übermässiger Zentralisierung, was die Initiative der Republiken in bestimmtem Masse einengt. So wurden zum Beispiel die Produktions- und Verteilungspläne für alle Arten von Industrieerzeugnissen, die von den Betrieben der Ministerien und Dienststellen der Republik ausgearbeitet werden, früher von den Ministerräten der Unionsrepubliken bestätigt. Das gab uns die Möglichkeit, der Landwirtschaft zu helfen, sie mit gewissen Artikeln, Ausrüstungen und Kleininventar schneller zu versorgen. Gegenwärtig aber werden alle von der örtlichen Industrie hergestellten Erzeugnisse, sogar Nägel, Spaten und anderes Kleininventar, von der Staatlichen Plankommission der UdSSR zentral verteilt. Dabei vermindern sich die Ressourcen, die für die Produktion dieser Artikel bestimmt sind, im Vergleich zu denen, über die die Unionsrepubliken früher verfügten“ (blz. 106).

Kasachstan.

Rapporteur voor Kasachstan was D. A. Koenajew, eerste secretaris der Communistische Partij van Kasachstan. Ook hier klachten over te weinig kunstmest, investeringsmiddelen, landbouwmachines, te weinig gebouwen en stallen, en dat in hun winter. Er is sprake van verspilling, dus van hoge produktiekosten. Er is ook hier sprake van bedrog.

„Von 73.000 ha neuen Landes, das auf dem Territorium von Kasachstan erschlossen werden soll, ist im vergangenen Jahr nicht ein einziger Hektar geschafft worden.

Die unzureichende Einbringung von örtlichen und mineralischen Düngemitteln wirkt sich auf die Hektarerträge der technischen Kulturen negativ aus. Unser Bedarf an Mineraldünger wird zur Hälfte gedeckt.

Es muss betont werden, dass auch für den Bau von wasserwirtschaftlichen Objekten, die mit der Erweiterung der Anbauflächen für Zuckerrüben und anderer technischer Kulturen zusammenhängen, völlig ungenügend Investitionsmittel bereitgestellt werden“ (blz. 108).

Idem:

„... dass einige Leiter... sich wenig um die Vorbereitung

der Futtermittel, um den Bau von Ställen, um die Schaffung normaler Arbeitsbedingungen für die Viehpfeger gekümmert haben. Das führte zu einer Verringerung des Viehbestandes und zu Verlusten in der tierischen Produktion. Allein im Jahre 1960 gingen in den Kolchosen und Sowchosen der Republik 3.306.000 Schafe und Ziegen ein" (blz. 108).

„Das Leben erfordert nachdrücklich die schnelle Vollmechanisierung der Futtermittelaufbereitung. Mit dieser Aufgabe geht es sehr langsam voran, besonders bei uns, die wir 12 bis 18 Mill. Tonnen Heu jährlich zu erfassen haben. Es fehlt bisher am notwendigen Maschinenpark für die Vollmechanisierung der Heu- und Strohgewinnung. Die Futtermittelaufbereitung dauert bis in den tiefen Herbst, und häufig wird das Heu überhaupt nicht eingebracht.

Einer der schlimmsten Engpässe bei der Entwicklung der Viehwirtschaft ist der Mangel an Vieh- und Geflügelställen. Es wird eine Menge gebaut. Trotzdem besteht eine grosse Kluft zwischen dem Bedarf und den vorhandenen Gebäuden, und diese Kluft ist ein ernstliches Hemmnis für die Entwicklung der Viehwirtschaft. In diesem Jahr konnten über sechs Millionen Tiere im Winter nicht in Ställen untergebracht werden. Die für Bauten vorgesehenen Investmittel bleiben hinter dem Bedarf der Kasachischen SSR weit zurück. Das ist auch eine der Ursachen der hohen Jungviehverluste.

In vielen Neulandsowchosen fehlt es an Wohnungen, Betriebsgebäuden, Schulen, Krankenhäusern, Klubs, Kindergärten, Kinderkrippen, Speisehäusern und Geschäften. All das wirkt sich nachteilig auf die Gewinnung ständiger Kader und auf die Produktionstätigkeit der Sowchose aus.

In vielen Betrieben werden noch zuviel Arbeit und Mittel aufgewandt, Verschwendungen und unproduktive Ausgaben geduldet; es wird nicht hartnäckig für das Sparsamkeitsregime gekämpft. Die Selbstkosten sind zu hoch. So kommt es, dass sich die Selbstkosten für einen Doppelzentner Getreide auf 45,83 Rubel beliefen, während der Plan 39,59 Rubel vorschrieb.

Ein grosses Übel in unserer Arbeit sind Fälle von Betrug

und falscher Nachsicht, wie sie einzelnen Leitern von Betrieben und Organisationen zur Last gelegt werden müssen und wovon N. S. Chruschtschew absolut richtig und mit grosser Empörung gesprochen hat" (blz. 108/109).

In een volgend nummer behandelen we meer recente uitspraken van Chroestsjov over de landbouw en de industrie.

Beverwijk.

Drs. S. VAN POPTA.

GELD EN KAPITAALMARKT

Geldmarkt.

Dat de geldmarkt aan snelle wisselingen onderhevig is blijkt uit de veelvuldige wijziging van de daggeldrente in de afgelopen week. Op 13 oktober werd de rente van 3 pCt. tot 2½ pCt. teruggebracht om twee dagen later weer op 3 pCt. en 16 oktober zelfs op 3½ pCt. te worden gesteld. Het schijnt dat na het midden van de maand nog zeer belangrijke bedragen aan belastingen zijn betaald, waartegenover niet zoals in de laatste weken tegenstromen als gevolg van het aflopen van schatkistpapier hebben gestaan. De bankkassen waren echter in staat het een en ander op te vangen, doch het ingaan van de nieuwe kasperiode bracht toch mede dat menige bank terughoudend werd. Deze houding lijkt vreemd, want het nieuwe bedrag van de ver-

NEDERLANDSE DAGBLADUNIE N.V.

gevestigd te 's-Gravenhage

De ondergetekende deelt mede, dat exemplaren van een bericht betreffende haar

AANBOD TOT OMWISSELING van

(niet-royeerbare certificaten van)
aandelen en/of onderaandelen

Nieuwe Rotterdamse Courant N.V.

aandelen en/of onderaandelen

Algemeen Handelsblad N.V.

gewone aandelen en/of onderaandelen

Vereenigd Aandeelenbezit in het

Algemeen Handelsblad N.V.

in (niet-royeerbare certificaten van) aandelen

NEDERLANDSE DAGBLADUNIE N.V.

(tevens introductiebericht)

verkrijgbaar zijn bij de kantoren van de AMSTERDAMSCHEN BANK N.V. - ALGEMENE BANK NEDERLAND N.V. - ROTTERDAMSCHEN BANK N.V. - R. MEES & ZOONEN - te Amsterdam, Rotterdam of 's-Gravenhage, voorzover aldaar gevestigd.

De aanmelding en inlevering van de (niet-royeerbare certificaten van) aandelen en/of onderaandelen op de voorwaarden van het bericht dd. 21 oktober 1964, dienen uiterlijk 19 november 1964, 4 uur n.m. te geschieden.

De notering ter beurse van Amsterdam van de niet-royeerbare certificaten van aandelen Nederlandse Dagbladunie N.V. zal worden aangevraagd.

Rotterdam

21 oktober 1964.

Amsterdam

NEDERLANDSE DAGBLADUNIE N.V.

plichte deposito is f. 163 mln., d.i. f. 41 mln. minder dan het bedrag dat van 15 september tot 15 oktober gold. Men moet dan echter niet vergeten, dat iedereen met een schone lei begint en dat juist bij dit begin de kassen onder druk stonden.

Wat de nabije toekomst betreft zal de markt wel tot 26 oktober krap blijven. Op deze datum vindt de drie-maandelijke uitkering plaats van het Rijk aan de gemeenten, waardoor middelen in de markt komen, die nodig zijn om de ultimo-uitzetting van de bankbiljettencirculatie te financieren. Deze uitkering is de laatste in een lange reeks, want in 1965 gaat de Staat over op maandelijke uitkeringen.

Kapitaalmarkt.

Toen de Minister van Financiën de voorwaarden van de jongste staatslening openbaar maakte had de markt hiervoor wel waardering. Nu door de ruime marge tussen het aangeboden rendement en het markttrendement het bedrag der inschrijving een dramatisch hoogtepunt heeft gekregen, komt er kritiek los. Het toewijzingspercentage is 0,118. De overtekening zal bij de toewijzing de nodige moeilijkheden geven. Het wel bijzonder lage percentage duidt erop dat zeer velen in de toekomst een rentedaling verwachten. De visie van de markt is hierdoor in volkomen strijd met de zienswijze van de Minister van Financiën, die door de cijfers van het Centraal Planbureau wordt gesteund. Het zal belangwekkend zijn te zien of de wetenschap dan wel de markt gelijk zal krijgen.

In september hebben Nederlandse gegadigden slechts voor f. 17,6 mln. beroep op de emissiemarkt gedaan, tegen het buitenland f. 29 mln. Slechts de private sector was actief en dat alleen in de obligatiesector. Het is niet moeilijk te voorspellen, dat de na september opgetreden vergroting van de emissie-activiteit voor oktober en november hogere cijfers zal opleveren.

Indexcijfers aandelen. (1953 = 100)	30 dec. 1963	H. & L. 1964	9 okt. 1964	16 okt. 1964
Algemeen	392	419 — 394	413	409
Intern. concerns	548	598 — 553	591	584
Industrie	341	357 — 327	348	347
Scheepvaart	153	161 — 133	144	140
Banken en verzekering	232	249 — 223	235	235
Handel enz.	165	175 — 156	165	165

Bron: AN.P.-C.B.S., Prijscourant.

Aandelenkoersen.

Kon. Petroleum	f. 147,50 a)	f. 167,70	f. 164,20
Philips G.B.	f. 148,30	f. 161,70	f. 158,40
Unilever	f. 138,90	f. 148,80	f. 147,40
Expl. Mij. Scheveningen	398	257	253
A.K.U.	526	481	484½
Hoogovens, n.r.c.	564½	592	586½
Kon. Zout-Ketjen, n.r.c.	775	916½	923
Nationale-Nederlanden, c.	870	807	788
Zwanenberg-Organon	900	1000	999
Robeco	f. 227	f. 237	f. 236

New York.

Dow Jones Industrials	760	878	874
-----------------------------	-----	-----	-----

Rentestand.

Langl. staatsobl. b)	4,71	5,17	5,17
Aand.: internationalen b)	3,15 c)		3,27
lokale b)	3,66 c)		3,39
Disconto driemaands schatkist- papier	2½	ca. 3¾	ca. 3¾

a) Gecorrigeerd in verband met bonus.

b) Bron: Veertiendaags Beursoverzicht Amsterdamsche Bank.

c) 19 december 1963.

C. D. JONGMAN.

KONINKLIJKE MAATSCHAPPIJ WEGENBOUW N.V. TE UTRECHT

vraagt voor spoedige indiensttreding

ADMINISTRATIEVE TOPFUNCTIONARIS

die na een ruime inwerkperiode in staat zal moeten zijn leiding te geven aan het gehele administratieve apparaat en tot het zelfstandig oplossen van administratief-organisatorische vraagstukken, o.a. verband houdende met verdere mechanisatie.

De opstelling van balans en overige jaarstukken zal onder zijn leiding geschieden en hij zal in staat moeten zijn een kritisch oordeel te geven over de jaarrekeningen van de deelnemingen in binnen- en buitenland.

Hij zal een bijdrage dienen te leveren in de besprekingen van de administratieve en financiële beleidsproblemen met de directie.

Vereisten: Accountantsopleiding of voltooide economische studie; goede kennis van de moderne talen en algemene ontwikkeling; leeftijd 30-35 jaar.

Sollicitaties, die strikt vertrouwelijk zullen worden behandeld, dienen met volledige gegevens waarbij een recente pasfoto, te worden gericht aan de directie der N.V., Stationsstraat 2 te Utrecht.

Behoeft Uw staf uitbreiding?

Verzuimt dan niet E.-S.B. voor Uw oproep in te schakelen.

E.-S.B. biedt U een grote trefzekerheid, óók bij aspirant-leidinggevende functionarissen in de commerciële, administratieve of aanverwante sectoren.

Adv.-afd. E.-S.B. — Postbus 42 — Schiedam

Wat betekent
open
bewaring van
schatkistpapier
bij de Kas-Associatie



Deskundige behan-
deling. Bewaring in brand-
en inbraakvrije kluisen.
Verzilvering van de
coupons. Incassering op
vervaldatum.

KAS-ASSOCIATIE

spuistraat 172 amsterdam



★ Te bestellen bij Uw boekhandelaar dan wel rechtstreeks bij de uitgever N.V. Koninklijke Nederlandse Boekdrukkerij H. A. M. Roelants te Schiedam.

Als gevolg van uitbreiding van de activiteiten van de C.E.A. zoekt

CENTRAAL BEHEER

voor indiensttreding op korte termijn een

CHEF-SYSTEEMONTWERPER

die leiding kan geven aan onze groep systeem-analisten. Binnen deze groep worden in het kader van de activiteiten van de Vereniging voor Centrale Elektronische Administratie-C.E.A. zelfstandig nieuwe projecten op administratief gebied onderzocht en ontwikkeld die voor bewerking door middel van een computer in aanmerking komen.

Daartoe is een intensief contact met het bedrijfsleven noodzakelijk.

Vereist wordt:

Diploma's H.B.S.-B en S.P.D. of N.I.V.A.
inventief vermogen

Leeftijd 30-40 jaar

Ervaring in een overeenkomstige functie of met soortgelijke werkzaamheden.

Kandidaten dienen bereid te zijn aan een psychotechnisch onderzoek mede te werken. Uitvoering met de hand geschreven sollicitaties, vergezeld van een recente pasfoto, te richten aan de directie, Bos en Lommerplantsoen 1, Amsterdam-W.

TIJDEN VERANDEREN

Dit is het ogenblik om de beslissing te nemen die voor de toekomst van Uw bedrijf van evident belang is. Industriële denken is nu ook: aan aardgas denken; omschakelen op deze goedkopere energiebron; uw bedrijf een voorsprong geven op anderen.

Overleg nu met de specialisten van Landré & Glinderman NV welke directe kostenverlaging kan worden bereikt; welke motoren voor Uw bedrijf in aanmerking komen. Wij leveren aardgasmotoren met een vermogen van 5 PK maar ook van 2000 PK. Fabrikaat Alsacienne, Termomeccanica, Herford en

Amerika

Waukesha motoren

uit het aardgasland
bij uitnemendheid:

- gasmotoren met elektrische ontsteking
- minimale luchtverontreiniging
- 40 jaar ervaring in de bouw van aardgasmotoren
- geen opslag van brandstof
- minimale motorverontreiniging
- tot 50.000 bedrijfsuren zonder revisie
- met noodomschakeling op benzine
- tevens fabrikant van gasturbines



aardgas



Zenidt deze coupon vandaag nog in

LANDRÉ & GLINDERMAN N.V.

Dealer voor de drie noordelijke provincies: **Fa. H. W. J. Bos,**

Naam

Adres

Woonplaats

Verzoekt de kostprijsberekeningen voor het gebruik van aardgasmotoren te ontvangen.

Amsterdam, Spuistraat 6-8, tel. 63631

Rotterdam, Weena 701, tel: 119548

Twente, Hengelo, Enschedesestraat 31-33, tel. 17767

Friesestraatweg 22, Groningen, tel. 32297



Bij het **Directoraat-Generaal voor de Arbeidsvoorziening** van het Ministerie van Sociale Zaken en Volksgezondheid kunnen worden geplaatst

ENIGE JONGE ACADEMICI

Leeftijd: tot omstreeks 30 jaar (bij voorkeur juristen, economen en sociologen), waarvoor de mogelijkheid bestaat om te worden opgeleid voor een

leidende functie bij dit Directoraat-Generaal

Indiensttreding geschiedt op een minimumsalaris van f. 810,—; aanstelling boven dit minimum is niet uitgesloten.

Na een stage van \pm 1 jaar volgt bij gebleken geschiktheid aanstelling in vaste dienst, waarna een uitloop tot f. 1.247,— mogelijk wordt.

Door roulering gedurende ongeveer 5 jaar over de verschillende onderdelen van het Directoraat-Generaal wordt de opleiding voltooid, waarna benoeming in een leidende functie, waaraan tenminste de rang van referendaris (f. 1.109,— — f. 1.477,—) is verbonden, zal volgen. Genoemde bedragen zijn exclusief huurcompensatie, vakantietoelage en de laatste verhoging van 3,5 pCt. A.O.W.-premie voor Rijksrekening.

De gelegenheid tot solliciteren bestaat ook voor hen, die reeds enige jaren werkzaam zijn.

Verdere inlichtingen te verkrijgen onder no. (070) 18 32 20, toestel 394.

Schriftelijke sollicitaties zenden aan de Rijks Psychologische Dienst — Bureau Personeelsvoorziening van de rijksoverheid — Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage, onder no. 3-4602/7188 (in linkerbovenhoek enveloppe en brief).

MEKOG



VERENIGDE KUNSTMESTFABRIEKEN MEKOG - ALBATROS N.V.

Wij vragen voor ons kantoor te Utrecht een

ECONOOM

die zal worden belast met de behandeling van financiële aspecten voor dochterondernemingen en deelnemingen in samenwerking met de afdeling Beheer Dochterondernemingen.

De werkzaamheden bestaan o.a. uit het evalueren van investeringsprojecten en het systematisch volgen en analyseren van de resultaten der dochterondernemingen aan de hand van periodieke rapporten.

Vereisten zijn: leeftijd 25—30 jaar;
opleiding Doctoraal examen economie.

Met de hand geschreven brieven, voorzien van een recente pasfoto worden ingewacht op het Centrale Kantoor van de vennootschap, Afdeling Personeelszaken, Maliebaan 81 te Utrecht.

Abonneert U op

DE ECONOMIST

Maandblad onder redactie van

Prof. P. Hennipman,
Prof. A. M. de Jong,
Prof. F. J. de Jong,
Prof. P. B. Kreukniet,
Prof. H. W. Lambers,
Prof. J. Tinbergen,
Prof. G. M. Verrijn Stuart,
Prof. J. Zijlstra.

★

Abonnementsprijs f. 30; voor studenten f. 15.

★

Abonnementen worden aangenomen door de boekhandel en door uitgevers

DE ERVEN F. BOHN TE HAARLEM

Telkens en telkens blijkt ons weer hoezeer de nog steeds snel groeiende lezerskring van onze uitgave



deze wegwijzer, speciaal voor de particuliere belegger, wat inhoud, actualiteit en objectiviteit betreft waardeert.

Dit heeft vele redenen: het bevat wekelijks:

- 1e Interessante (hoofd)artikelen, die steeds actuele onderwerpen deskundig behandelen.
- 2e Een uitvoerig en levendig, bijna dynamisch geschreven beursoverzicht, de stemming goed weergevend.
- 3e Door een ieder te hanteren fondsanalyses, volgens een eigen praktisch systeem, enig voor Nederland.
- 4e Een chronique scandaleuse, fair en onderhoudend geschreven en uiter-aard zonder sensatie.
- 5e Een leerzame vragenrubriek, adviezen voor velen inhoudend.
- 6e Gegevens omtrent vele fondsen (ook van incurante) telkens wanneer hieromtrent iets te melden valt.

Wij zenden u op uw verzoek gaarne gratis een 2-tal proefnummers ter kennismaking.

Adm. Bel-Bel, Postbus 42. Schiedam